

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

magisterské kombinované štúdium

2010 – 2012

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Dagmar Kopáčiková

Pedagogika voľného času u detí so zdravotným postihnutím
formou využitia metód arteterapie

Praha 2012

**Vedúci diplomovej práce:
PaedDr. Kvetoslava Mojtoová**

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

Master Combined Study

2010 - 2012

DIPLOMA THESIS

Dagmar Kopáčiková

Pedagogy of leisure time for children with disabilities
through the use of art therapy techniques

Prague 2012

The diploma thesis work supervisor:

PaedDr. Kvetoslava Mojtoová

Prehlásenie

Prehlasujem, že predložená diplomová práca je mojím pôvodným autorským dielom, ktoré som vypracovala samostatne. Veškerú literatúru a ďalšie zdroje, z ktorých som pri spracovaní čerpala, v práci riadne citujem a sú uvedené v zozname použitej literatúry.

Súhlasím s prezenčným sprístupnením svojej práce v univerzitnej knižnici.

V Trenčíne dňa 29. marca 2012

Meno autorky

Pod'akovanie

Chcela by som pod'akovať za užitočné rady, nápady, cenné pripomienky, čas a energiu vedúcej mojej práce PaedDr. Kvetoslave Mojtovej. Veľké pod'akovanie patrí i mojej rodine za psychickú podporu a trpezlivosť.

Anotácia

Diplomová práca sa zaoberá problematikou zmysluplného využitia voľného času zdravotne postihnutých detí v kultúrnom centre. Rozoberá ciele, obsah, formy, metódy stimulačného programu v súvislosti s jeho pôsobením na prejavy detí so zdravotným postihnutím pri práci v skupine. Teoretické poznatky sú využité v praktickej aplikácii arteterapeutických technik v rámci voľno časovej aktivity. Na záver je detailne popísaná príprava a realizácia programu s možnosťou využitia technik i u zdravých detí na letnom tábore.

Kľúčové pojmy

arteterapia, formy výchovy vo voľnom čase, metódy výchovy vo voľnom čase, pedagogika voľného času, proces výchovy vo voľnom čase, skupinová arteterapia, stimulačný program, zdravotné postihnutie.

Annotation

The theses deals with the meaningful use of leisure time for children with disabilities in the cultural center. It analyzes the objectives, content, forms, methods of incentive scheme in relation to its action on the symptoms of children with disabilities in the work group.

Theoretical knowledge is used in practical application of art therapeutic techniques in school activities. Finally, it describes in detail the preparation and implementation of the program with the possibility of using techniques even for healthy children in summer camp.

Key words

art therapy, forms of education in leisure time, methods of education in leisure time, pedagogy of leisure time, the process of education in leisure time, art therapy groups, incentive program, disability.

OBSAH	7
ÚVOD	9

I. Teoretická časť

1	PEDAGOGIKA VOĽNÉHO ČASU.....	11
1.1.	Teoretické východiská.....	11
1.2	Vymedzenie pojmu výchova vo voľnom čase.....	12
1.3	Historické korene výchovy vo voľnom čase.....	14
1.4	Voľný čas a koncepcia výchovy vo voľnom čase.....	18
1.4.1	Funkcie voľného času.....	18
2	VÝCHOVA VO VOĽNOM ČASE V SR.....	22
2.1	Občianske združenia v SR.....	23
2.2	Formy výchovy vo voľnom čase.....	27
2.3	Metódy výchovy vo voľnom čase.....	28
2.4	Osobnosť pedagóga voľného času.....	29
3	TERAPIA A VOĽNÝ ČAS.....	31
3.1	Arteterapia.....	32
3.2	Arteterapeutické techniky.....	34
3.3	Využitie arteterapie pri práci so skupinou.....	35
3.4	Využitie arteterapie u detí zdravotne postihnutých.....	37

II. Praktická časť

4	APLIKÁCIA METÓD ARTETERAPIE U ZDRAVOTNE POSTIHNUTÝCH DETÍ V RÁMCI VOĽNOČASOVÝCH AKTIVÍT.....	43
4.1	Metodológia diplomovej práce.....	43
4.2	Charakteristika skupiny.....	45
4.3	Charakteristika stimulačného programu pre deti so zdravotným postihnutím.....	46
4.4	Stimulačný program Aj my máme šikovné prstečky.....	48
4.5	Prípadová štúdia Lukáš.....	62
4.6	Diskusia.....	64
4.7	Záver, odporúčanie pre prax.....	67

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

ZOZNAM OBRÁZKOV

ZOZNAM PRÍLOH

PRÍLOHY

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

1. ÚVOD

„umenie je univerzálnym nástrojom komunikácie“

Šicková -Fabrici

Voľný čas je osobná i spoločenská hodnota, ktorá poskytuje obrovské množstvo pozitívnych, ale i negatívnych možností pre rozvoj osobnosti i spoločnosti. Jeho vyplnenie formou zmysluplných záujmových činností v kultúrnych centrách (krúžková činnosť, šport, hudba, tanec umenie) pomáha dieťaťu získavať pozitívne skúsenosti, zručnosti i motiváciu pre jeho ďalší aktívny život v spoločnosti. V opačnom prípade tu vzniká priestor pre šírenie sociálno-patologických javov, ktoré ohrozujú nielen deti a mládež, ale v konečnom efekte i celú spoločnosť.

K vhodnému a zmysluplnému využívaniu voľného času je treba viesť a vychovávať deti už od malička. Výchovné ovplyvňovanie voľného času detí a mládeže, má u nás bohatú tradíciu. Je súčasťou výchovného systému, ktorého základnými činiteľmi sú rodina a škola. Výchova v čase mimo vyučovania spája výchovu v rodine a v škole, pričom ani jednu z nich nemôže nahradiť. Ale môže významne napomáhať k sebarealizácii jednotlivca, k rozvoji jeho osobnosti vo voľnom čase i k utváraní si vzťahov k svojmu okoliu a spoločnosti. To znamená, viesť deti a mládež k úcte k sebe, k iným ľuďom, k životu i k prostrediu v ktorom žijeme nenásilným a pútavým spôsobom. Výchova by mala viesť k formovaniu mravných, etických, duchovných i estetických hodnôt u detí aktívnym a zmysluplným využívaním voľného času namiesto televízie a počítača, ktoré sa v dnešnej dobe stali najčastejším spôsobom využitia voľného času u detí a dospievajúcej mládeže. Tento „zlodej voľného času“ robí nielen z detí, ale i z dospelých konzumentov toho, čo ponúka rozsvietená obrazovka v pohodlí domova. Okrem ich pozitívneho vplyvu, čo sa týka šírenia informácií, sprístupnenia kultúry, umenia a poznania, tu často prevyšuje negatívna bezohľadnosť komerčných záujmov v programovom zložení televízie i na

stránkach internetu. Trhové reklamy s obsahom násilia a hrubosti, sexuálnej promiskuity, kriminálnych činov, akčné filmy, trilery narúšajú atmosféru pohody a intimitu rodinného prostredia a hlavne okrádajú o drahocenný spoločný čas, kedy by sa rodičia a deti mohli a mali venovať sebe navzájom. Vo väčšine rodín tak dochádza k obmedzeniu a ochudobneniu komunikácie medzi rodinnými príslušníkmi, čo je jedným z varovných príznakov konzumného prístupu k životu.

Zmysluplné využitie voľného času zo sebou prináša možnosť neformálnych osobných kontaktov, nadviazanie priateľských, kamarátskych vzťahov medzi deťmi, možnosť priamej a bezprostrednej komunikácie, zážitok pocitu spolupatričnosti, radosti zo spoločnej činnosti, rozvíjanie estetických a duchovných hodnôt a úcte nielen k sebe, ale i k ostatným.

1 PEDAGOGIKA VOĽNÉHO ČASU

1.1. Teoretické východiská

Pedagogika voľného času – sa zaoberá voľným časom z hľadiska jeho výchovných možností. Český pedagogický slovník uvádza charakteristiku pedagogiky voľného času (VČ) nasledovne: „Pedagogika voľného času – disciplína pedagogicky zameraná na výchovné a vzdelávacie prostriedky, napomáhajúce autonómnemu a zmysluplnému využívaniu voľného času detí, dospievajúcich i dospelých; v mnohých krajinách zároveň študijný odbor. Nadobúda význam vďaka niektorým protikladným javom: rastie množstvo voľného času ako času, s ktorým môže človek nakladať podľa svojej vôle, a zároveň sa tento priestor, tzv. priemysel voľného času a hromadné oznamovacie prostriedky snažia využiť na rôzne formy manipulácie, zbavujúc ho práve jeho charakteristického znaku – slobodného využívania, rastie výskyt nežiaducich foriem správania sa (agresia, delikvencia, zneužívanie návykových látok), spôsobených nudou („vákuom“) vo voľnom čase, relatívne častý je i chorobný návyk na prácu a únik pred voľným časom (workaholizmus) a i...“ (Průcha, Walterová, Mareš, 1995, s. 152-153; 2009, s. 198-199).

Voľný čas predstavuje špecifickú oblasť ľudského života, ktorá človeku prináša osobitný prospech. Poskytuje príležitosť pre širokú škálu možností sebavyjadrenia a činností, ktoré v sebe zahŕňajú prvky duševné, sociálne, telesné i umelecké. V súlade s Chartou výchovy pre voľný čas, schválenou v roku 1993 Svetovým združením pre rekreáciu a voľný čas (WLRA) je VČ základným ľudským právom a nikomu nesmie byť upieraný na základe pohlavia, sexuálnej orientácie, rasy, veku, viery, zdravotného stavu alebo postihnutia. Milénium – národný program výchovy a vzdelávania v SR na najbližších 15 – 20 rokov kladie dôraz na potrebu podpory zo štátnych zdrojov najmä organizácií a občianskych združení, ktoré celoročne, s dobrými výsledkami, pracujú s deťmi a mládežou vo voľnom čase v oblasti neformálnej a záujmovej výchovy.

Pedagogika voľného času pre zdravotne postihnuté deti nie je veľmi rozšírená v praxi, je preto veľmi dôležité podporiť práve takéto aktivity.

1.2. Vymedzenie pojmu výchova vo voľnom čase

Výchova a vzdelávanie (niekedy sa uvádza slovom edukácia – výchova v širokom zmysle slova) v školách a školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach sa u nás podľa Kratochvílovej (2010) označuje ako výchovno-vzdelávací proces. Autori Špaňar a Hrabovská (1998) ponímajú edukáciu (lat. *educō, -are* – 1. vychovať; *educatio, -ionis* – výchova; *educator, -oris* – vychovávateľ) ako cieľavedomý, komplexný a zámerný proces, ktorý smeruje k rozvoju a formovaniu osobnosti človeka. Švec (1995) prezentuje vzdelanie, ako výsledok učenia sa a výchovy a to hlavne v oblasti intelektovej. Vžitý a často používaný výraz je pojem edukácia z anglického *education* – 1. výchova, 2. vzdelanie (Šturová-Seppová, 1993).

Výchova v čase mimo vyučovania

Bola po roku 1948 spojená hlavne s inštitúciou školy a s prácou učiteľov, vychovávateľov a spoločenských organizácií detí a mládeže po vyučovaní. Bol tu uplatňovaný typicky školský prístup.

V 50. rokoch 20. storočia sa táto výchova označovala ako mimotriedna výchova (napríklad družiny, školské kluby, domovy mládeže) a mimoškolská výchova (napríklad telovýchovné, kultúrne, športové zariadenia, záujmové organizácie...). Od 60. rokov 20. storočia je používaný i termín výchova mimo vyučovania. Začiatkom 90. rokov 20. storočia je v popredí názov výchova v čase mimo vyučovania (Bláha, 1972; Kratochvílová, 1991), kedy je snaha odlíšiť túto činnosť od vyučovania, ktoré predstavuje ich základnú činnosť v škole.

V súčasnosti sa stále používajú pojmy výchova vo voľnom čase, výchova v čase mimo vyučovania, mimoškolská výchova, výchova mimo vyučovania.

Kratochvílová (2010, s. 19,20) vysvetľuje obsah pojmov takto:

- a) Výchova mimo vyučovania – je zámerná, cieľavedomá, organizovaná činnosť, zameraná na formovanie a rozvoj osobnosti, ktorú uskutočňuje **škola a školské zariadenie** s deťmi a mládežou mimo vyučovania (po jeho skončení).
- b) Mimoškolská výchova - je zámerná, cieľavedomá, organizovaná činnosť, zameraná na formovanie a rozvoj osobnosti, ktorú uskutočňujú kultúrne, športové, telovýchovné, náboženské a iné inštitúcie, organizácie, občianske združenia **mimo školského systému** s deťmi a mládežou v ich voľnom čase.
- c) Výchova v čase mimo vyučovania – výchova vo voľnom čase - je zámerná, cieľavedomá, organizovaná činnosť, zameraná na formovanie a rozvoj osobnosti, ktorú realizujú **školské i mimoškolské inštitúcie**, organizácie, zariadenia, občianske združenia s deťmi a mládežou v ich voľnom čase.

Podľa Bláhu (1984) pôsobí VČ ako základný sociálno-pedagogický faktor, ktorý zásadne ovplyvňuje celý proces výchovy v čase mimo vyučovania. V duchu humanizácie výchovy dospela súčasná pedagogická teória k chápaniu výchovy v čase mimo vyučovania ako k výchove vo voľnom čase. V tomto zmysle (kontexte) používame v práci tento význam – výchova sa môže uskutočňovať v škole, v školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach i mimo školy.

VČ teda chápeme ako čas slobody a voľnosti, ktorý má dieťa na sebaujadrnenie a seberealizáciu podľa vlastných potrieb a záujmov. Výchova by mala poskytovať optimálne podmienky na zmysluplný a hodnotný obsah voľného času pre rozvoj osobnosti v činnosti. Dieťa by malo mať možnosť poznávať život z jeho praktickej stránky a byť motivované konať a tvoriť vlastnými silami

a v praktických činnostiach v rámci voľno časových aktivít objavovať a spoznávať svoje možnosti a rozvíjať ich.

Nakoľko VČ u školopovinných detí a študujúcej mládeže prichádza k slovu až po skončení vyučovania, splnení si školských povinností (úlohy apod.), domácich povinností v rodine, uspokojení fyziologických potrieb (jedlo, hygiena apod. ...) je rozsah VČ u detí veľmi rozdielny. Samostatné rozhodovanie o využití VČ je u detí determinované nielen podmienkami, rodinnou výchovou, ale i zdravotným stavom. Z toho plynie, že časť z celkového času, ktorý majú deti k dispozícii mimo vyučovania, je iba relatívne voľným časom. Je veľmi dôležité v priebehu dňa a týždňa striedať čas plnenia povinností a využívanie VČ. Voľný čas – teda čas oddych a regenerácie síl, je z hľadiska zdravého psychosomatického vývinu osobnosti detí a mládeže veľmi dôležitý.

Výchovou detí a mládeže vo voľnom čase sa teoreticky zaoberá špeciálna pedagogická disciplína – pedagogika voľného času (Kratochvílová 2010, 1996, 1992; Spousta a kol. , 1994; Masariková, 2002; Kominarec, 2003; Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008).

1.3 Historické korene výchovy vo voľnom čase

Pri hľadaní historických koreňov organizovanej výchovy vo voľnom čase sa dostávame do obdobia antického grécka. Podľa autorov Štveráka (1983), Havlíka a Koťu (2002) pochádzal pojem škola z gréckeho výrazu *scholé* (z latinčiny *scola*) a pôvodne znamenal pokoj, oddych, voľno pre slobodných občanov ktorí nemuseli pracovať, čas na vzdelávanie a rozhovory filozofov so žiakmi.

V priebehu histórie sa chápanie školy a tým i prístupy k výchove a vzdelávaniu menili. Po zavedení povinnej školskej dochádzky sa škola zaradila do oblasti povinností. Pre deti sa vyučovanie a učenie zaradilo k ich povinnostiam rovnako, ako práca patrí k povinnostiam dospelých. Od počiatkov existencie školy, v takej podobe ako ju poznáme, sa vyučovanie spájalo s výchovnou činnosťou učiteľa so

žiakmi aj po vyučovaní v škole i mimo školy (Kratochvílová, 2010). Je to pozorovať z dochovaných zákonov, školských poriadkov a pod.

Bláha (1980, s. 42-44) uvádza tri hlavné línie historického vývoja organizovanej výchovy v čase mimo vyučovania:

1. línia – bola spojená so školou, s prácou učiteľa so žiakmi hlavne po skončení vyučovania, ale i počas voľných dní formou precvičovania a opakovania učiva, doučovania, účasťou na praktických činnostiach pre život. Bola chápaná ako súčasť práce školy. Odtiaľ viedla cesta k súčasným nepovinným vyučovacím predmetom, záujmovým krúžkom, ktoré vedú učitelia, školským klubom.
2. línia – v nadväznosti na školu a v spojení so sociálnou a charitatívnou starostlivosťou o deti a mládež sa odvíjala činnosť výchovných zariadení. Od stredovekých škôl (kolégií) a konviktov (škôl a výchovných ústavov s ubytovaním, stravovaním a výchovným dozorom pre žiakov) a aluminátov (jedální) cez novodobé internáty, žiacke domovy, domovy mládeže k súčasným školským internátom. Podobne išiel vývoj od útulkov a vývarovní pre chudobné deti cez družiny mládeže, školské družiny až po súčasné školské kluby detí, školské jedálne, od sirotincov po dnešné detské domovy, kde je výchova v čase mimo vyučovania vedená vychovávateľmi.
3. línia – je historicky najmladšia a vychádza z dobrovoľníckej činnosti v organizáciách, spolkoch, kultúrnych, záujmových, vzdelávacích a iných združeniach detí a mládeže. Od čias národného obrodenia v záujmových krúžkoch, súboroch, kluboch, oddieloch napríklad skautských, pionierskych, športových, skupinách ap. Boli deti vedené dospelými dobrovoľníkmi .
4. línia – vychádza z aktívneho pôsobenia náboženských spoločenstiev a cirkví na výchovu a vzdelávanie detí a mládeže. Túto líniu doplnila Kratochvílová (2010) a považuje ju za najstaršiu u nás.

Význam VČ a výchovy k VČ a vo voľnom čase sa veda začala venovať ešte v polovici 20. storočia v krajinách západnej a východnej Európy. Na Slovensku odborná a najmä širšia verejnosť začala podľa Bláhu (1980) pojem pedagogika voľného času akceptovať postupne koncom 80. a začiatkom 90. rokov.

Pedagogika voľného času – ako pedagogická disciplína sa v sústave pedagogickej vedy v zahraničí i u nás etablovala: napríklad v Rakúsku a Nemecku od 70. rokov; v 90. rokoch v Čechách a na Slovensku.

Z hľadiska sústavy pedagogiky ju Kratochvílová (2010) chápe ako špeciálnu pedagogickú disciplínu, ktorá sa zameriava na špecifickú oblasť výchovy vo voľnom čase. Z hľadiska obsahu je považovaná za čiastkovú disciplínu a je možné ju označiť aj ako aplikovanú pedagogickú disciplínu.

Výchova vo voľnom čase sa dnes stáva jednou z kľúčových oblastí pedagogiky. Dlhé vysadávanie pri počítači, pri sledovaní videa, či televízie je zo zdravotného hľadiska škodlivé nielen pre deti, ale i pre dospelých. Z hľadiska prevencie kriminality znižuje zmysluplné vyplnenie voľného času i riziko vzniku a šírenia sociálno-patologických javov, ktoré ohrozujú nielen deti a mládež, ale v konečnom efekte i celú spoločnosť. Prevencia sociálno-patologických javov u detí a mládeže je jednou z priorit Stratégie prevencie kriminality v SR na roky 2012 - 2015. Štát podporuje nové projekty a aktivity, ktoré zapájajú deti a mládež do voľno časových aktivít (Stratégia, 2012).

Ako uvádza Bubelini (2002) v súčasnosti sú za sociálno-patologické javy považované predovšetkým:

1. záškoláctvo,
2. šikanovanie (*v škole, na pracovisku, v sociálnych a výchovných inštitúciách*) mobbing, bossing,
3. alkoholizmus, drogové a iné závislosti (*napr. gambling, tabakizmus*),
4. domáce násilie, agresivita, týranie, zneužívanie a zanedbávanie detí, chorobné

prenasledovanie(*stalking*),

5. prostitúcia, pornografia, kupliarstvo, obchod s ľuďmi a ľudskými orgánmi, komerčné sexuálne zneužívanie detí, sexuálne obťažovanie (*harasment*),

6. vandalizmus vrátane sprejerstva, násilie na štadiónoch (*hooligans, ultrasfans*), pouličné násilie, prejavy násilia pri demonštráciách,

7. členstvo v extrémistických skupinách a náboženských sektách, rasizmus, xenofóbia,

8. asociálnosť šírená prostredníctvom internetu a na tzv. sociálnych sieťach (*kyberšikana*), získavanie dôverných informácií (*pharming, phishing*),

9. samovražda, asistovaná samovražda (*eutanázia*),

10. korupcia, klientelizmus,

11. iná protispoločenská činnosť (*priestupok ako nižšia forma spoločensky nebezpečného protiprávneho konania riešená priestupkovým zákonom, správny delikt ako nižšia forma spoločensky nebezpečného protiprávneho konania riešená správnym poriadkom*),

12. kriminalita (*prečiny a zločiny, ktoré naplňajú skutkovú podstatu trestného činu stanovenú trestným zákonom*).

Značná časť sociálno-patologických javov sa navzájom prelína, dopĺňa a podmieňuje. Väčšina potom vyúsťuje do protiprávneho konania (*priestupkovosť a kriminalita*) alebo vytvára podmienky pre ich vznik a existenciu.

K vhodnému a zmysluplnému využívaniu voľného času je treba viesť a vychovávať deti už od malička. Výchovné ovplyvňovanie VČ detí a mládeže má u nás bohatú tradíciu. Je súčasťou výchovného systému, ktorého základnými činiteľmi sú rodina a škola. V tomto zmysle sa u nás realizuje výchova vo voľnom čase v školách, školských zariadeniach, občianskych združeniach a iných zariadeniach.

1.4 Voľný čas a koncepcia výchovy vo voľnom čase

Voľný čas je podľa Kratochvílovej (2010) dôležitou a špecifickou súčasťou života detí, mládeže i dospelých. Je to čas uvoľnenia po práci, štúdiu, čas oddychu, rekreácie, regenerácie fyzických a psychických síl. Priestor na spoločenské stretnutia (v rodine, s kamarátmi...) na poznávanie sveta, ale i na sebarealizáciu v činnosti podľa vlastných potrieb a záujmov, túžob, predstáv a hodnôt. V prežívaní je voľný čas spájaný s pocitmi voľnosti a slobody.

V súčasnosti predstavuje voľný čas a jeho zneužívanie veľký spoločenský problém. A to jeho nadbytok i nedostatok. Ťažkosti spôsobuje nedostatok príležitostí, zaujímavých možností na zmysluplné trávenie voľného času, ale i nevyužitie možnosti respektíve nezaujím o jeho zmysluplné využívanie a nahrádzanie konzumným prístupom k životu. Sem patrí i negatívny vplyv nezamestnanosti a ekonomické problémy rodín, narastajúca komercializácia voľného času a zvyšovanie finančných nárokov na jeho využívanie. Spoločnosť má umožňovať výchovu pre deti a mládež v škole vo vyučovaní, mimo vyučovania aj mimo školy.

Slovenská republika sa zaviazala prijatím medzinárodného dokumentu Dohovor o právach dieťaťa (2007, článok 31), vytvárať podmienky i pre kultúrne využívanie voľného času pre všetky deti napríklad prostredníctvom občianskych združení, kultúrnych centier, mimovládnych organizácií a ďalších.

1.4.1 Funkcie voľného času

Funkcie voľného času

V súčasnej dobe považujeme za dôležité, pri napĺňaní zmyslu (poslania) VČ z hľadiska aktuálnych potrieb práce s deťmi a mládežou, funkcie (významy) voľného času, ktoré uvádza Kratochvílová (1997, 2010):

Zdravotno-hygienická funkcia

Jej podstatou je kompenzácia psychickej záťaže z vyučovania v škole a povinností súvisiacich so školou a rodinou. Z hľadiska psychohygieny je dôležitá už samotná existencia VČ. Pre detský organizmus je osobitne dôležitá možnosť odpočinku, rekreácie, uvoľnenia i v spontánnej činnosti na stretnutia s kamarátmi, na hry, počúvanie muziky, snívanie, čítanie, ale i oddych podľa vlastných predstáv, kam patrí i tzv. ničnerobenie. Dlhodobý nedostatok voľného času je škodlivý pre duševné a fyzické zdravie človeka

Seberealizačná funkcia

Vyžaduje vytváranie príležitostí a podmienok na uspokojovanie potrieb, rozvíjanie záujmov, schopností a zručností podľa vlastného výberu, kde sa dieťa tzv. nájde. Kde môže realizovať svoje predstavy, sny a túžby a uplatniť svoje predpoklady pre danú činnosť. Je dôležité si uvedomiť, že dieťa môže svoje individuálne potreby a záujmy uspokojovať v aktivitách pozitívneho charakteru v zmysluplnej a užitočnej činnosti vo forme návštevy krúžkov: výtvarných, športových, divadelných, zberateľských a iných. Ale práve tak ju môže realizovať v celkom nevhodných aktivitách, v protispoločenskej činnosti napríklad v oblasti sociálno-patologických javov.

Formatívno-výchovná funkcia

Predstavuje cieľavedomé, aktívne vytváranie možností a príležitostí na ovplyvňovanie formovania, výchovu, rozvoj osobnosti (záujmov, potrieb, schopností, tvorivosti, motivácie, pozitívneho vzťahu k hodnotám...).

Socializačná (spoločenská) funkcia

Znamená vytváranie podmienok pre rovesnícke a ďalšie sociálne kontakty, nadväzovanie sociálnych vzťahov napríklad v záujmových krúžkoch, na výletoch, v táboroch. Poskytuje veľa možností na osvojenie si spoločenských noriem, vzorov správania, získavanie osobných skúseností, možnosti sociálneho učenia v prirodzených hrových a životných situáciách, pozícii rolí v skupine.

Preventívna funkcia

Vyžaduje vytváranie príležitostí, zaujímavých ponúk na hodnotné využitie voľného času v záujmovej činnosti, kde je možnosť realizácie osobných ambícií. Tieto ponuky sú zároveň ochranou pred konzumným spôsobom života a trávenia voľného času i pred sociálno-patologickými javmi. Účinná je podľa Bubelinho (2003) hlavne sociálna primárna prevencia vo voľnom čase, ktorá je prirodzenou súčasťou výchovy.

Voľný čas u detí a mládeže by mal zostať reálnym voľným časom v zmysle oslobodenia od povinností, t.j. u žiakov spojených so školskou dochádzkou, prípravou na vyučovanie, povinnosťami v rodine apod. O spôsoboch využívania a trávenia voľného času by mali rozhodovať hlavne sami deti, ale s pomocou respektíve usmernením rodičov prípadne vychovávateľov, trénerov atď.

Voľný čas môžeme podľa Kratochvílovej (2010) rozdeliť na dve základné oblasti:

- *Pracovný čas* – jeho štruktúru a obsah tvorí práca vrátane práce nadčas.
- *Mimopracovný čas* – v rámci neho i voľný čas. Tu nachádzame:
 1. čas spojený s prácou,
 2. čas určený na domáce práce a uspokojenie svojich životných potrieb,
 3. čas na uspokojovanie fyziologických potrieb,
 4. voľný čas.

Kratochvílová (2010, s.91) uvádza, že podobne ako u dospelých je možné rozdeliť i celkový denný čas detí a mládeže z hľadiska štruktúry jeho obsahu na:

1. **oblasť záväzných povinností**, ku ktorým patrí dochádzka do školy, účasť na vyučovaní;
2. **oblasť rozšírených povinností**, kde zaradíme:
 - činnosti spojené so školou (cesta do školy a zo školy, príprava na vyučovanie, domáce úlohy)
 - činnosti spojené s biologickou existenciou (jedlo, oddych, spánok, osobná hygiena atď.)

- činnosti spojené so spoločenskou existenciou – ako člena rodiny a širšej spoločnosti (práca v domácnosti, zabezpečovanie vecí, vybavovanie, návštevy rodiny, starostlivosť o súrodencov, účasť na spoločenskom živote, na verejno-prospešných prácach, ďalšie vzdelávanie a iné)

- časové straty, ktoré u každého vznikajú pri plnení záväzných a rozšírených povinností;

3. **oblasť voľného času**, ktorého obsahom je:

- oddych a rekreácia
- zábava
- záujmová činnosť
- stretnutia s kamarátmi, priateľmi
- iné dobrovoľné činnosti, vrátane záujmového vzdelávania
- nečinnosť, ničnerobenie.

Podobne i všetky ďalšie činnosti, ktoré človek robí pre potešenie, z vlastného záujmu, dobrovoľne a rád môžu tvoriť obsah jeho voľného času. Dokonca i niektoré povinnosti sa môžu stať činnosťami zo záujmu. Z psychologického hľadiska tu kľúčovú úlohu zohráva fakt, že človek prežíva svoj VČ ako čas slobody, voľnosti, radosti, uspokojenia a naplnenia.

2 VÝCHOVA VO VOĽNOM ČASE V SR

Prijatím Dohovoru o právach dieťaťa sa Slovensko zaviazalo vytvárať podmienky na slobodné využitie voľný čas tak, aby bol dostupný všetkým deťom a mládeži (z mesta i vidieka, zdravým i zdravotne postihnutým, majetným i zo sociálne slabších pomerov...). Ide o oblasť výchovy a vzdelávania mimo starostlivosť rodiny, na ktorej sa podieľa mnoho školských i neškolských subjektov, v štátnej i neštátnej sfére. V praxi sa k nim pripája i rodina a spolu by mali vytvárať funkčný spoločenský organizačný systém výchovy vo voľnom čase, ktorý inštitucionálne podľa Kratochvílovej (2002) zabezpečujú a realizujú:

1. **rodina;**
2. **rezort školstva** - školský systém výchovy a vzdelávania (podľa školského zákona): a) školy: základné (ZŠ), stredné (SŠ), základné umelecké školy (ZUŠ)
b) školské výchovno-vzdelávacie zariadenia: školský klub detí (ŠKD), školské stredisko záujmovej činnosti (ŠSZČ), centrum voľného času (CVČ), školský internát (ŠI – bývalý domov mládeže);
3. **oblasť telovýchovy a športu** – športové kluby, telovýchovné jednoty, športové a telovýchovné zariadenia;
4. **rezort kultúry** – osvetové zariadenia: kultúrne centrá (napr. KCA), osvetové strediská, domy kultúry, kluby, knižnice, galérie, planetária, divadlá, kiná, hudobné inštitúcie atď;
5. **d'alšie rezorty** – ich pôsobnosť je prevažne v systéme ďalšieho vzdelávania a pri plnení aktivít v rámci realizácie a plnenia úloh štátnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži;
6. **organizácie** v rámci občianskej a politickej participácie tzn. Tretí sektor a mimovládne organizácie: občianske združenia, zväzy, spolky, kluby, nízkoprahové centrá atď;
7. **cirkev a náboženské spoločnosti**, rehole, ktoré sú i prepojené na niektoré občianske združenia (napr. DOMKA);
8. **médiá** – tlač, televízia, rozhlas, internet, ďalšie informačno-komunikačné technológie.

2.1 Občianske združenia v SR

Občianske združenia majú veľký význam pre realizáciu voľno časových aktivít na Slovensku. Pôsobia na základe Zákona NRSR č.83/1990 o združovaní občanov.

V 90. rokoch 20. storočia postupne vznikali nové občianske združenia detí a mládeže, po zrušení monopolného postavenia spoločenských organizácií: Pionierskej organizácie (PO) a Socialistického zväzu mládeže (SZM). Ide o veľký počet subjektov na miestnej, regionálnej, celoslovenskej i medzinárodnej úrovni s najrozmanitejším zameraním aktivít. Napríklad Rada mládeže Slovenska (RMS) je zastrešujúca organizácia, ktorá reprezentuje deti a mládež SR a pôsobí na celom území, ale pôsobia tu i ďalšie: IUVENTA; Slovenský skauting; Úsmev ako dar; DOMKA – Združenie saleziánskej mládeže; DÚHA – Združenie pre voľný čas detí a mládeže; SEM – Spoločenstvo evanjelickej mládeže; YMCA – Kresťanské združenie mladých ľudí; ROMA – GEMER – kultúrno-výchovná asociácia; Slovenská únia kresťanských oddielov mládeže; AMAVET – Asociácia pre mládež, vedu a techniku; ARTE, o. z. ; KC Aktivity, o. z. a mnoho ďalších.

Tabuľka 1: - Vybrané občianske združenia pracujúce i s hendikepovanými deťmi a mládežou v SR

Č.	Názov	O organizácii	Webová stránka
1	Občianske združenie Dúha - združenie pre voľný čas detí a mládeže, pohyb a pobyt v prírode, hru, šport a recesiú	Tábormníctvo, turistika, voľný čas mládeže. Pobyt a výchova v prírode, harmónia a symbióza človeka s prírodou, hry, šport a recesia. Dúha je členom Rady mládeže Slovenska.	www.oz-duha.sk
2	detská organizácia FÉNIX, o.z.	Organizovanie pravidelnej činnosti detí v kluboch, krúžkoch a oddieloch. Organizovanie výletov, exkurzií, divadelných vystúpení, výstav a táborov.	www.do-fenix.sk

3	INEX Slovakia - občianske združenie	Aktivity zamerané na rozvoj osobnosti mladých ľudí prostredníctvom mládežníckej mobility a neformálneho vzdelávania. Organizácia školiacich a vzdelávacích aktivít pre pracovníkov pre prácu s mládežou.	www.inex.sk
4	Keric, občianske združenie	Workshopy, vzdelávanie, mládežnícke výmeny a detské tábory.	www.keric.sk
5	Občianske združenie KROK ZA KROKOM	Podpora všestrannej a komplexnej výchovy detí a mládeže formou táborov, prednášok a dobrovoľných aktivít.	www.krozkakrokom.sk
6	BoBuLa - občianske združenie	Cieľom združenia je ponúknuť mladým ľuďom alternatívu nekonzumného spôsobu trávenia voľného času prostredníctvom aktivít prispievajúcich k sebarealizácii. Práca s nepočujúcimi.	-----
7	Inštitút NAPS	Cieľom združenia je podporovať vzdelávanie a tvorivú duševnú aktivitu mládeže Slovenskej republiky	www.naps.sk
8	Centrum mladých	Rozvoj a ochrana duchovných, morálnych a kultúrnych hodnôt detí a mládeže, vytváranie podmienok pre zmysluplné využívanie voľného času.	-----
9	Občianské sdružení Nová Ves	Občianske združenie úzko spolupracujúce s materským centrom. Aktivity pre malé deti a ich rodičov.	nves.sweb.cz
10	Občianské sdružení Sluneční městečko	Nezisková organizácia, zameraná na voľnočasové aktivity detí a mládeže so zameraním predovšetkým na prázdniny.	-----
11	Občianske združenie Úsmev za úsmev	Pomoc deťom zo sociálne ohrozených rodín a deťom telesne postihnutým. Pripravované akcie, tábory.	www.usmevzausmev.sk
12	Chi3	Občianske združenie zamerané na pomoc a zábavu pre choré deti.	www.chichichi.sk
13	Občianske združenie Detský park	Podpora aktivít detí, rozvoj ich zručností, budovanie a prevádzkovanie detských ihrísk, rozvoj športu a telovýchovy.	www.detskypark.sk

14	P-MAT n. o.	Organizovanie táborov, sústredení a ďalšie služby v oblasti vzdelávania. Vzdelávanie učiteľov, denné aktivity.	www.p-mat.sk
15	Občianske združenie Priateľ	Združenie zamerané na rozvoj osobnosti detí a mládeže a vytváranie optimálnych podmienok i možností pre ich rast a seberealizáciu s dôrazom na zmysluplné prežívanie voľného času.	www.koinonia.sk
16	Občianske združenie Openplay	Občianske združenie. Vydávanie časopisu Openplay. Časopis o hre, učení a výchove, liečebná pedagogika, terapia hrou, hračky, učenie sa, výchova a sebavýchova. Reportáže, odborné články, diskusie.	www.openplay.sk
17	Občianske združenie Otcove srdce	Organizovanie klubových a voľno časových aktivít, výchovno-rekreačných táborov pre deti v hmotnej núdzi, s poruchami správania, s ťažkým zdravotným postihnutím, v náhradnej starostlivosti.	www.otcovesrdce.sk
18	Poza školu	Občianske združenie pracujúce s deťmi. Organizovanie voľno časových aktivít, táborov	www.pozaskolu.sk
19	Občianske združenie Detská komunita	Komplexná starostlivosť pre deti a dospelých so špeciálno-pedagogickými potrebami, pomoc deťom a dospelým s autizmom a ich rodinám. Pomoc ľuďom v krízových situáciách.	www.rca-za.sk
20	SETIM	Občianske kresťanské združenie, ktorého cieľom je pomoc deťom a mládeži pri napĺňaní ich potrieb v rámci voľného času, organizovanie táborov, rôznych športových, kultúrnych a iných činností.	-----
21	Občianske združenie SEVER	Vytváranie podmienok pre aktivity detí a mládeže v oblastiach kultúry, sociálnych aktivít, športu a ochrany životného prostredia.	www.sever.sk
22	Za rozvoj Nitry	Organizácia charitatívnych aktivít a projektov smerujúcich k podpore sociálne odkázaných a zdravotne postihnutých spoluobčanov mesta Nitry. Pomoc mladým nitrianskym rodinám.	-----

23	Žabky	Združenie spájajúce mládež, pomoc sociálne slabším občanom a rodinám. Príprava voľno časových aktivít. Neformálne vzdelávanie v oblasti mediálnej výchovy, voľného času, dobrovoľníctva ľudských práv.	www.zabky.sk
24	Ideálna Mládežnícka Aktivita	Mimovládna mládežnícka organizácia združujúca mladých ľudí. Organizovanie akcií typu splavy, horoškoly, tábory, workshopy.	www.ima.sk
25	Rada mládeže Nitrianskeho kraja	Organizácia združujúca mládežnícke spolky a kluby, vyplnenie voľného času deťmi a mládeže, organizovanie akcií v Nitrianskom kraji.	www.rmkn.sk
26	Cherubín	Kresťanské občianske združenie. Podpora mladých talentov, organizácia voľného času mládeže a kultúrnych a spoločenských podujatí, podpora vzdelávacej činnosti.	-----
27	Občianske združenie FOR	Občianske združenie zamerané na aktivitu detí, mládeže a dospelých vo voľnom čase.	www.ozfor.sk
28	Občianske združenie KUMAKOKRA	Informácie o združení, ktoré vzniklo so zámerom vytvoriť priestor, kde rodičia zdieľajú svoje skúsenosti a kde deti rozvíjajú svoje schopnosti	www.kumakokra.h ost.sk
29	Neuró	Pomoc deťom trpiacim špecifickými poruchami učenia a správania a s nimi spojenými poruchami pozornosti.	www.oz-neuron.sk
30	Matilda	Občianske združenie, ktorého cieľom je zmysluplne vyplňať voľný čas detí a mládeže. Organizovanie detských táborov, výletov, akcií a podujatí.	matilda- oz.meu.zoznam.sk
31	Občianske združenie CENTRÁČIK	Podpora osobnostného rozvoja detí a mladých ľudí vo voľnom čase, zdravého sociálneho prostredia a prevencia sociálno-patologických javov v spoločnosti.	www.cvcno.edu.sk
32	Komunitné centrum zdravia MOSTY, n.o.	Materské centrum Mostík. Cílené a organizované aktivity pre deti, otcov s deťmi, divadelný, tanečný, prírodovedný krúžok, kurz prvej pomoci deťom.	www.mcmostik.sz m.sk

33	Rodinné centrum Prešporkovo	Záujmové združenie mamičiek s deťmi, efektívne vyplňanie voľného času prostredníctvom tvorivých dielní, výletov a rôznych vystúpení.	www.presporkovo.sk
34	Rodinné centrum MACKO	Rodinné centrum - vzdelávanie, relax, priestor pre seberealizáciu, príležitosť plnohodnotne tráviť voľný čas, kultúrno-zábavné podujatia pre celé rodiny, prednášky, kurzy.	www.mcmacko.sk
35	Centrum mladých	Rozvoj a ochrana duchovných, morálnych a kultúrnych hodnôt detí a mládeže, vytváranie podmienok pre zmysluplné využívanie voľného času.	-----
36	DIS +	Občianske združenie - starostlivosť o deti s dysfunkčnými poruchami mozgu.	www.displus.sk

2.2 Formy výchovy vo voľnom čase

Formy výchovy chápe Kratochvílová (2010) ako spôsob organizácie výchovného pôsobenia, organizácie výchovného pôsobenia aktivít (činností) a organizačné usporiadanie podmienok výchovy v čase a priestore.

Organizačné formy výchovy je možné členiť podľa rozličných kritérií:

- *podľa počtu účastníkov:* - hromadné alebo masové, skupinové, individuálne, zmiešané formy výchovy;

- *podľa času a dĺžky trvania:* - pravidelné tzn. stále, dlhodobé, krátkodobé, nepravidelné respektíve príležitostné, jednorazové;

- *podľa obsahu:* - kultúrno-umelecké, športové a telovýchovné, technické, prírodovedné, spoločenskovedné a ďalšie;

- *podľa druhu aktivity*: - pasívne (receptívne), aktívne (aktivizujúce);

- *podľa stupňa organizovanosti*: - s pevnou organizáciou, s voľnejšou organizáciou.

2.3 Metódy výchovy vo voľnom čase

Metódu výchovy chápe Kratochvílová (2010) ako spôsob, cestu, cieľavedomý postup na dosiahnutie cieľov a plnenia úloh výchovy pri uplatňovaní zásad výchovy. Výchova vo voľnom čase je výchovno-vzdelávací proces, kde dominantná je výchovná stránka a v ktorom sa využívajú všetky klasické metódy výchovy a vzdelávania vrátane ďalších špecifických metód.

Medzi využívané metódy pri práci s deťmi vo voľnom čase radí Grác (1992)

metódy:

1. *klasické metódy vo výchove vo VČ:*

- klarifikácie (vysvetľovania, objasňovania),
- požiadaviek,
- persúázie (presvedčovania),
- exemplifikácie (príkladu),
- demonštrácie (názorné metódy),
- exercície (cvičenia, precvičovania),
- valorizácie (zhodnocovania, hodnotenia – metódy odmeny a trestu),

2. *špecifické metódy vo výchove vo VČ:*

- zážitková,
- animácie,
- inscenačná (metóda hrania rol).

Pre výchovu vo voľnom čase je kľúčové, vytvárať možnosti na aktívnu účasť, tzn. zapájanie sa do činnosti, každého jednotlivca podľa jeho schopností, záujmov a ďalších individuálnych predpokladov, vrátane zdravotného stavu.

2.4. Osobnosť pedagóga voľného času

Priebeh a výsledky výchovy u detí závisia i od osobnosti pedagóga voľného času. Podľa Spoustu (1994) sú pre formovanie jeho osobnosti najdôležitejšie dedičné predispozície ako napr. schopnosť empatie, pozitívny vzťah a láska k deťom. Masariková (1992, 2002) vyzdvihuje osobné vlastnosti, všeobecné i špecifické schopnosti, zručnosti a osobný imidž pedagóga voľného času. Rovnako, ako iní odborníci, i ona kladie dôraz na jeho pedagogické a tvorivé kompetencie. Autorky Kovaliková, Olsenová (1996) stanovujú medzi požiadavkami na osobnosť pedagóga voľného času uplatňovanie piatich celoživotných pravidiel, založených na úcte k sebe i k iným:

Dôveryhodnosť – konať tak, aby mu deti dôverovali, mohli sa naňho spoľahnúť;

Pravdivosť – hovorí pravdu, je zodpovedný;

Aktívne počúvanie – venuje deťom svoju pozornosť, všíma si, či mu dobre rozumejú a vedie ich k tomu, aby sa naučili počúvať a porozumieť ostatným;

Úcta – nevysmievať sa, nevyvyšovať sa nad ostatných, neznevažovať iných, ale vedieť im preukázať, že si ich váži;

Najlepší výkon – vedieť viesť deti k tomu, aby sa sami naučili hodnotiť svoje výkony a správanie.

Okrem odbornej pedagogickej a metodickej pripravenosti, kladného vzťahu k deťom, schopnosti empatie a porozumenia ich problémom v priateľskej komunikácii potrebuje pedagóg voľného času využívajúci metódy arteterapie v práci s deťmi mať znalosti a byť vzdelaný i v obidvoch častiach výrazu arteterapia. Teda v arte- umení a v terapii – liečbe. Podľa Šickovej-Fabrici (2002) ak chce niekto pomáhať prostredníctvom umenia druhým, mal by sa orientovať v teórii umenia, v dejinách umenia, v psychológii umení, v estetike, ale

i v rôznych výtvarných technikách. Človek, ktorý vedie skupinu býva označovaný ako terapeut, facilitátor, učiteľ, skupinový pracovník, vedúci, arteterapeut apod. (Liebmann, 2005).

3 TERAPIA A VOLNÝ ČAS

Telesné ochorenie respektíve postihnutie prináša stres a psychickú záťaž pre duševný život dieťaťa a to v takej miere, nakoľko dieťa subjektívne stráda obtiažami a obmedzeniami, ktoré mu ochorenie do života prináša. Na druhej strane môžu byť psychické problémy s tým spojené spúšťačom nových psychických ochorení, ktoré je potrebné riešiť prostredníctvom terapie. Hartl, Hartlová (2000) vysvetľujú tento pojem ako liečenie telesných, duševných porúch a porúch správania.

Dospelý si svoje psychické problémy (poruchy) uvedomuje, trpí nimi, chce sa ich zbaviť a preto sám vyhľadáva pomoc terapeuta a je i motivovaný k spolupráci s ním. Ale dieťa si často svoje problémy neuvedomuje i keď trpí, alebo je prisudzuje nepriazni okolia (rodičia, škola...) a k terapeutovi ho privádzajú až rodičia. Terapeut si musí dieťa k aktívnej spolupráci postupne získať.

V detskej psychoterapii môžeme využívať len málokteré postupy z psychoterapie dospelých bez výraznejšej modifikácie, ako uvádza Kopáčiková (2007). Slovo nemá pre dieťa rovnakú dôležitosť, je často spojené i s iným významom a preto psychoterapiu, ktorá sa opiera iba o rozhovor s klientom, môžeme aplikovať až u starších detí a adolescentov. Ale vo voľno časových aktivitách a hlavne pri práci s mladšími deťmi viac vychádzame zo spoločnej hry, využívame rôzne činnosti i neverbálne signály vo vzájomnej komunikácii a zameriavame sa na využívanie tzv. umeleckých terapií. Ako uvádzajú Valenta a Muler (2004) vychádzajú tieto terapie teoreticky i metodologicky z klasických psychoterapeutických smerov. Pomocou nich dochádza k cieľavedomému a zámernému upravovaniu narušenej činnosti organizmu prostredníctvom výtvarného, dramatického umenia, hudby, literatúry apod.

Ich obecným cieľom je napríklad:

- budovanie komunikačných zručností,
- znižovanie psychického napätia,
- podpora sebahodnotenia, sebarealizácie,
- zlepšenie sebaovládania,
- rozvoj motorických a rečových schopností,
- relaxácia, uvoľnenie, odreagovanie sa apod.

3.1 Arteterapia

Veľmi účinné sa ukázalo využitie tvorivých prostriedkov v psychoterapii u detí. Okrem využívania hudby a rytmu (muzikoterapia) je obľúbené využitie dramatického prejavu, dramatizácie (dramatoterapia) alebo pohybového prejavu v rámci psychogymnastiky. Často je využívaná výtvarná činnosť pri práci s deťmi, kedy nielen maľba a kresba, ale i tvorba z plastického či inak tvárneho materiálu (hlina, piesok, cesto, papier, textil...) slúži ako prostriedok k vyjadreniu vlastného videnia sveta, medziľudských vzťahov i vlastných citov u detí (arteterapia).

Arteterapia je pomerne mladý, ale sľubne sa vyvíjajúci psychoterapeutický odbor, rozšírený po celom svete. Počet záujemcov o ňu v posledných rokoch narastá, obzvlášť medzi mladými ľuďmi. Verbálna komunikácia často zlyháva, ale umenie sprístupňuje to, čo sa slovami ťažko vyjadruje. To platí hlavne pri práci s malými deťmi, kde sa ukazuje názor akademickej sochárky a arteterapeutky doc. Šickovej-Fabricei, že: „ umenie je univerzálnym nástrojom komunikácie“ kľúčovým.

Hartl (1993, s. 20) definuje druh tejto terapie:“ Arteterapia je využívanie umenia pre terapeutické účely, postupne sa termín zúžil hlavne na kreslenie a maliarske prejavy, na rozdiel od muzikoterapie, biblioterapie aj: výtvarné prejavy chorých slúži: a) diagnostickým účelom, b) liečebným účelom, získaniu náhľadu zmene hodnôt, radosti z tvorby, robí sa obvykle skupinovo, výnimočne

tiež individuálne“. Liebmann (2005) dodáva, že výtvarné umenie slúži skôr ako prostriedok k osobnému vyjadreniu sa v rámci komunikácie, než aby sa usilovalo o esteticky uspokojivé výsledné produkty. Tento výtvarný výrazový prostriedok je dostupný každému dieťaťu, nielen tým výtvarne nadaným.

Terapeutické využitie tvorivých postupov je vždy zamerané podľa cieľov a použitých metód liečby. Podobne ako u detskej hry, i tu je možné využiť buď:

- a) priamy terapeutický účinok prežívania vlastnej činnosti bez toho, aby ju terapeut objasňoval, slovne interpretoval, potvrdzoval alebo prehodnocoval,
- b) využitie tejto činnosti k terapeutovej interpretácii tak, aby dieťa získalo vhľad na určitú situáciu, uvedomilo si určité súvislosti (napr. prečo sa niečo deje práve tak apod.) a mohlo sa tak s nimi, spolu s terapeutovou pomocou, lepšie vyrovnáť.

Pri činnosti v rámci voľno časových aktivít v záujmovom krúžku sú využívané arteterapeutické techniky, kedy sa nejedná o dokonalé výsledné dielo. Dôležitý je proces samotnej tvorby. Súbor umeleckých techník využívaných u detí a mládeže má za cieľ zmeniť sebahodnotenie, zvýšiť ich sebavedomie a umožniť im zažiť pocit úspechu. Toto je dôležité obzvlášť u detí zdravotne postihnutých, ktoré majú často problémy i v komunikácii a v nadväzovaní vzťahov s rovesníkmi.

Arteterapeut musí spĺňať požiadavky kladené na osobnosť pedagóga voľného času, ale okrem toho musí byť aj odborne pripravený po umeleckej stránke. Zvládať jednotlivé výtvarné techniky a vedieť ich adekvátne používať.

3.2 Arteterapeutické techniky

Arteterapeutických techník, využívaných v práci s deťmi, je veľké množstvo: napríklad voľné čmáranie ceruzkou, tematická kresba rodiny, voľná kresba prstami namočenými do farby na papier, koláže z výstrižkov (látky, papier, iný materiál), zostavovanie objektov z prírodných materiálov, modelovanie z hliny.

Modelovanie z hliny majú deti veľmi rady. Hlina je arteterapeutický materiál, a využívajú sa rôzne formy jej spracovania:

- hnetenie,
- hádzanie,
- tvarovanie,
- otláčanie apod.

Práca s ňou pomáha prelomiť bariéru strachu, eliminovať agresívne správanie (u detí s poruchami správania), rozvíja predstavivosť. Podľa Šickovej-Fabrici (2002) práca s hlinou:

- posilňuje sebavedomie,
- pôsobí relaxačne a rehabilitačne u detí s narušenou jemnou motorikou,
- je médiom kompenzácie chýbajúceho alebo poškodeného zmyslu (nevidiaci, slabozrakí),
- mentálne postihnutým deťom dáva možnosť konkrétneho telesného vnímania a tým aj pochopenia mnohých súvislostí, ktoré sú v grafickej alebo verbálnej podobe pre nich zložitou abstrakciou.

Arteterapia – sa realizuje formou individuálnou alebo skupinovú. V zariadeniach zameraných na voľno časové aktivity sa využíva práca v skupine tak, ako sme my pracovali v kultúrnom centre s deťmi.

3.3 Využitie arteterapie pri práci so skupinou

Podľa Liebmana (2005) môžu arteterapeuti pracovať s deťmi individuálne i skupinovo. V prípade pedagógov ide sa takmer vždy jedná o prácu so skupinou. Skupinová arteterapia je náročnejšou formou práce hlavne pre arteterapeuta:

- skupinu je organizačne ťažšie zvládnuť,
- každému jednotlivcovi v skupine sa venuje menej času, preto je nutné tvoriť len malé pracovné skupiny,
- vyžaduje väčšiu obratnosť a pohotovosť terapeuta apod.

Má ale i svoje výhody:

- deti s totožnými alebo podobnými problémami sa môžu vzájomne podporiť a pociťovať spolupatričnosť,
- sociálne učenie prebieha intenzívnejšie a rýchlejšie,
- má ekonomický efekt – za rovnaký čas je možné pomôcť viacerým deťom,
- spätné väzby členov skupiny sú podnetné pre každého jednotlivca v skupine.

Počet záujemcov o výtvarné umenie a jeho využitie v rámci voľno časových aktivít v posledných rokoch narastá obzvlášť medzi deťmi mladými ľuďmi. Liebmann (2005) uvádza aspekty skupinovej práce, ktoré sú pri využívaní výtvarného umenia ako skupinovej aktivity zvýraznené:

- výtvarné umenie usnadňuje tvorivosť,
- každý sa môže zapojiť v rovnaký čas svojím spôsobom,
- dôležitý je samotný proces činnosti (dielo nemusí byť ani dokončené),
- výtvarné umenie je dôležitým spôsobom komunikácie a sebaujadrenia (hlavne tam kde zlyháva rečová komunikácia),
- výtvarné umenie je užitočné pri práci s fantáziou,
- výtvarné umenie môže byť zábavné
- v skupine môže výtvarné umenie viesť k spoločnej radosťi.

Veľmi dôležitú úlohu zohráva i prostredie, kde sa s deťmi pracuje. Cieľom pedagóga VČ je vytvoriť pre prácu s deťmi milé, hrejivé a dôverné prostredie, kde sa všetci budú cítiť uvoľnene a budú sa sem tešiť.

Obecným cieľom každej terapie je obnova respektíve regenerácia zdravia:

- Správne poznávanie a hodnotenie skutočnosti
- Citová vyrovnanosť
- Výkonnosť odpovedajúca skutočnými možnosťami
- Spoločenská prispôsobivosť

Pri voľno časových aktivitách (záujmové krúžky) skupiny nezostavujeme. Sú vytvorené na základe záujmu detí, ktoré sa prihlásia. Jediné rozdelenie, ktoré sa robí v inštitúciách, kde deti trávajú svoj VČ, je podľa veku detí a niekde sú i špeciálne vytvorené krúžky pre zdravotne postihnuté deti.

Pre každú skupinovú prácu je veľmi dôležité, aby členovia skupiny dodržiavali vopred dohodnuté pravidlá napríklad:

- dochvilnosť,
- dodržiavanie zásad slušného správania,
- dôležitosť dodržiavania dôvernosti (čo sa v skupine povie, to tam aj zostane),
- zapojenie sa do spoločnej činnosti,
- čas na prácu a jeho dodržiavanie,
- hovorenie pri práci,
- upratovanie použitých pomôcok po skončení činnosti apod...

Podľa Liebmann (2005) majú jednotlivé stretnutia podobný priebeh:

- úvod a rozohriatie: 10-30 minút,
- činnosť: 20-45 minút,
- diskusia a zakončenie skupiny: 30-45 minút.

V rade inštitúcií je k dispozícii čas od jeden a pol hodiny až dve hodiny. To dáva deťom dostatok času na pokojnú prácu, bez časového stresu, aký zažívajú napríklad pri výtvarnej výchove v škole.

3.4 Využitie arteterapie u detí zdravotne postihnutých

Kultúrne centrum v Trenčíne (KCA), ktoré poskytuje služby v oblasti kultúry, športu a aktívneho odpočinku všetkým občanom mesta. Záujmové krúžky poskytuje nielen zdravým deťom, ale má pripravený i krúžok pre deti so zdravotným postihnutím pod názvom „Šikovné pršteky“. Sú to deti zdravotne postihnuté s diagnózami: poruchy správania, ADHD, mentálna retardácia, diabetes mellitus, detská mozgová obrna, porucha motoriky..., ktoré ale nie sú bližšie špecifikované, nie sú k dispozícii zdravotné záznamy a arteterapeut je odkázaný iba na to, čo mu o zdravotnom stave dieťaťa oznámi respektíve neoznámi rodič.

Dieťa, ktoré trpí niektorou z porúch správania je svojim okolím vnímané ako problémové dieťa, problémový žiak. A vo väčšine prípadov sa tak k nemu aj ľudia správajú. Hartl (1993, s. 150) obecné definuje poruchu správania:

„ Porucha správania vyjadruje narušené sociálne vzťahy k druhým ľuďom, tiež vzťahy k sebe, čo je zdrojom konfliktov a sťaženého spoločenského spolunažívania.“

Nielen učiteľ v škole, ale i pedagóg voľného času by mal vedieť, akým spôsobom sa rozvíjajú jednotlivé psychické funkcie a v ktorých vývinových fázach dochádza k významnejším zmenám, ktoré ovplyvňujú učenie i správanie dieťaťa v škole. Mal by poznať zákonitosti psychického vývinu. Potom bude ľahšie chápať problémy dieťaťa určitého veku, bude môcť odhadnúť, aké nároky sú pre neho prijateľné a aký spôsob výučby je pre dané dieťa najvhodnejší. Zníži sa tak riziko vzniku či zhoršenia rôznych ťažkostí, z ktorých mnohé majú vývinový charakter a jeho práca bude mať väčší efekt. Z toho plynie, že nielen pre

učiteľov, ale i pre rodičov je dôležité vedieť, že vývin jednotlivých detí, psychický i somatický, býva individuálne špecifický a neprebíha u všetkých rovnakým tempom. A že na základe čiastkového výkonu nie je možné generalizovať.

Nemôžeme očakávať, že dieťa je schopné dosiahnuť dobrého výkonu vo všetkých oblastiach, keď dokáže dobre pracovať v jednej z nich. A opačne. Na základe jedného neúspechu nie je možné súdiť, že zlyhá vo všetkom.

Generalizácia síce zjednodušuje orientáciu, ale nemusí viesť k správne poznaniu. Rovnako dôležité je vedieť, že výkyvy vo výkone, nemusia byť závislé iba na vôli dieťaťa, ale môžu byť aj iné príčiny. Každý človek je jedinečný.

Aby mohol učiteľ úroveň jednotlivých psychických funkcií posúdiť, čoho si má všimnúť a čo naopak podstatné nie je, musí vedieť, čo je možné považovať za normu a čo je v danej vývinovej fáze signálom pravdepodobnej odchýlky.

Ako uvádza Kopáčiková (2007, 2008), existuje v psychológii a v pedagogike v súčasnosti široké spektrum pojmov, ktoré nie sú používané vždy adekvátne. Bežne sa stretávame v pedagogickej i psychologickej praxi s označením: defektný, postihnutý, vyžadujúci zvláštnu starostlivosť, osoby s psychickými poruchami a pod.

V zahraničnej literatúre sa stretávame s celým radom súhrnných pojmov ako napríklad: osoba s postihnutím, dieťa so špeciálnymi potrebami, neprispôsobivé deti, znevýhodnené deti, výnimočné deti a pod. Pojmová neujasnenosť a rozdielne klasifikácie duševných porúch, ktoré sa používajú v jednotlivých odboroch v rámci interdisciplinárneho prístupu v opatere detí s poruchami duševného vývinu viedli k nutnosti vytvoriť jednotný systém klasifikácie duševných porúch – vydaných Svetovou zdravotníckou organizáciou (WHO). Základné pojmy ako napríklad dieťa so zdravotným postihnutím, dieťa so zdravotným znevýhodnením, dieťa s narušenou komunikačnou schopnosťou, s poruchou aktivity a pozornosti, s poruchou správania ... v SR upresňuje Zákon 245/2008 Z.z. z 22. mája 2008.

Desiata revízia Medzinárodnej klasifikácie chorôb (MKCH – 10) rozčlenila všetky známe duševné poruchy a poruchy správania do jedenástich kategórií (1992, 1996):

1. Organické duševné poruchy vrátane symptomatických.
2. Duševné poruchy a poruchy správania vyvolané účinkom psychoaktívnych látok.
3. Schizofrénia, schizofrenné poruchy a poruchy s bludmi.
4. Poruchy nálady (afektívne poruchy).
5. Neurotické poruchy, poruchy vyvolané stresom a somatomorfne poruchy.
6. Behaviorálne syndrómy spojené s fyziologickými poruchami a somatickými faktormi.
7. Poruchy osobnosti a správania u dospelých.
8. Mentálna retardácia.
9. Poruchy psychického vývinu.
10. Poruchy správania a emócií so začiatkom zvyčajne v detstve a v adolescencii.
11. Nešpecifikovaná duševná porucha.

Poruchy správania a emócií so začiatkom obvykle v detstve a v adolescencii podľa MKCH-10 (1992, 1996):

1. Hyperkinetické poruchy

- Porucha aktivity a pozornosti
- Hyperkinetická porucha správania
- Hyperkinetická porucha nešpecifikovaná

2. Poruchy správania

- Porucha správania vo vzťahu k rodine
- Nesocializovaná porucha správania
- Socializovaná porucha správania
- Porucha opozičného vzdoru
- Porucha správania nešpecifikovaná

3. Zmiešané poruchy správania a emócií

- Depresívna porucha správania
- Iné zmiešané poruchy správania a emócií
- Zmiešaná porucha správania a emócií nešpecifikovaná

4. Emočné poruchy so začiatkom špecifickým pre detstvo

- Separáčna úzkostná porucha v detstve
- Fóbická úzkostná porucha v detstve
- Sociálna úzkostná porucha v detstve
- Porucha súrodeneckej rivality
- Iné emočné poruchy v detstve
- Porucha sociálnych vzťahov v detstve nešpecifikovaná

5. Poruchy sociálnych vzťahov so vznikom špecifickým pre detstvo a adolescenciu

- Eklektívny mutizmus
- Reaktívna porucha príchylnosti v detstve
- Desinhibovaná príchylnosť v detstve
- Iné poruchy sociálnych vzťahov v detstve
- Porucha sociálnych vzťahov v detstve nešpecifikovaná

6. Tikové poruchy

- Prechodná tiková porucha
- Chronická motorická alebo vokálna tiková porucha
- Kombinovaná vokálna a mnohopočetná motorická tiková porucha
- Iné tikové poruchy
- Tiková porucha nešpecifikovaná

7. Iné poruchy správania a emócií začínajúce obvykle v detstve a v adolescencii

- Neorganická enuréza
- Neorganická enkopréza
- Porucha príjmu jedla v útlom a detskom veku
- Pika v útlom a detskom veku
- Poruchy so stereotypnými pohybmi
- Zajakávanie (zadrhávajúce)
- Brblavosť
- Iné špecifikované poruchy správania a emócií začínajúce obvykle v detstve a v adolescencii
- Nešpecifikované poruchy správania a emócií začínajúce obvykle v detstve a v adolescencii

Ktorákoľvek z poruch správania môže pôsobiť ako určitá bariéra v životnej ceste dieťaťa respektíve mladého človeka. Ten často máva pocit, že táto bariéra je neprekonateľná a že sa jeho problémy nikdy neskončia. Tento pocit pramení z jeho každodenných skúseností. Zažíva väčšie riziko odmietania alebo ambivalentný vzťah okolia k jeho osobe. V škole, ale i v rodine sú sklony k negatívnemu vnímaniu jeho osoby, fixácii nepriaznivého hodnotenia, k určitému „zaškatulkovaniu“ problémového dieťaťa, žiaka. Častejšie hrozí morálne odsúdenie i za drobný priestupok. Dieťa si pak zo sebou do života nesie poznanie, že za nič nestojí, že je neschopné, nikto ho nemá rád, všade a každému je na obtiaž a nikoho nezaujíma, čo opravdu vie a dokáže. A práve u týchto detí je skupinová arteterapia v rámci voľno časových aktivít veľmi vhodná a účinná.

II. PRAKTICKÁ ČASŤ

4 APLIKÁCIA METÓD ARTETERAPIE U ZDRAVOTNE POSTIHNUTÝCH DETÍ V RÁMCI VOĽNOČASOVÝCH AKTIVÍT

4.1 Metodológia diplomovej práce

Výskumný problém:

Ako stimuluje proces arteterapie v nami vytvorenom stimulačnom programe záujem detí so zdravotným postihnutím zapájať sa do tímovej práce vo voľnom čase.

Hlavný cieľ:

Zistiť, ako arteterapia a jej techniky ovplyvňujú a stimulujú prejavy dieťaťa so zdravotným postihnutím pri práci v skupine v rámci voľno časovej aktivity v stimulačnom programe.

Dieľči cieľ:

Porovnať zistené fakty u sledovaného dieťaťa na počiatku a po aplikácii stimulačného programu.

Metodológia prieskumu:

Kvalitatívny prieskum.

Použité metódy: pozorovanie, prípadová štúdia, spätná väzba. Získané údaje budú vyhodnotené slovným komentárom.

Výskumný súbor: 6 detí ZŤP a dvaja dospelí, ako sprievod.

Časový harmonogram:

- Príprava prieskumu: 8/2010

- Teoretická časť: 9/2010
- Empirická časť: 9/2010-8/2011
- Spracovanie a interpretácia výsledkov: 12/2011-2/2012

K naplneniu cieľov diplomovej práce boli stanovené tri aspekty k hodnoteniu a analýze:

1. V procese arteterapie sa deti so zdravotným postihnutím upokoja v zmysle zníženia doterajších impulzívnych alebo hyperaktívnych prejavov.
2. Použité arteterapeutické techniky v rámci stimulačného programu „Aj my máme šikovné pršteky“ budú pôsobiť pozitívne na komunikáciu a kooperáciu detí v skupine.
3. Arteterapia má pozitívny vplyv na emocionálne prejavy dieťaťa so zdravotným postihnutím v zmysle zaujatia dieťaťa pre činnosť.

Charakteristika Kultúrneho centra AKTIVITY, o. z. v Trenčíne (KCA):

KCA je nezávislým občianskym združením, ktorého zameraním je vytvoriť podmienky pre kvalitnejšie poskytovanie služieb v oblasti kultúry, športu a aktívneho odpočinku. Prvoradým cieľom je vytvoriť zdravé jadro, ktoré by ľudsky a duchovne formovalo a pomáhalo obyvateľom Trenčína a okolia vybrať si z ponúkaných aktivít a zapojiť sa do nich.

Obrázok 1.: Kultúrne centrum Aktivita Trenčín

Zdroj: <http://www.kcactivity.sk/sk/kto-sme.html>

KCA sa zaoberá poskytovaním služieb v oblasti kultúry, športu a aktívneho odpočinku:

- podporuje amatérsku a umeleckú činnosť v meste Trenčín, organizuje právne prednášky, v priestoroch a v amfiteátri organizuje kultúrne, športové a spoločenské podujatia
- pomáha telesne a mentálne postihnutým deťom a dospelým pri ich zapojení sa do spoločenského a kultúrneho diania a uľahčuje im ich integráciu medzi zdravých občanov
- spolupracuje pri vytváraní priestorových podmienok pre kluby dôchodcov, žien, detí a mládeže
- spolupracuje so školami a materskými školami pri zabezpečovaní výchovno-vzdelávacej činnosti
- organizuje cvičenia a pohybové aktivity pre širokú verejnosť
- organizuje hudobné kurzy výučby hry na gitaru, flautu, klavír a spevu.

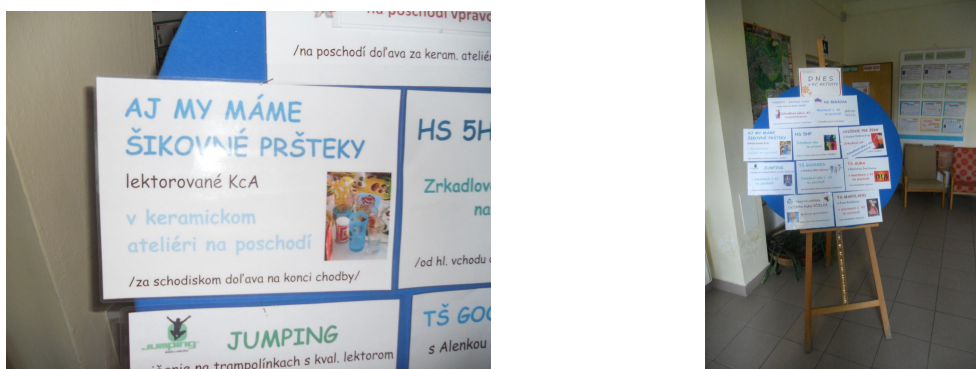
4.2 Charakteristika skupiny

Stimulačný program „Aj my máme šikovné pršteky“ bol realizovaný pri práci s deťmi, navštevujúcimi krúžok „Šikovné pršteky“ v Kultúrnom centre Aktivity v Trenčíne v rámci voľno časových aktivít v poobedňajších hodinách raz v týždni počas celého školského roka.

V tejto skupine bolo 6 zdravotne postihnutých detí vo veku od 6 do 15 rokov s diagnózou: mentálna retardácia, detská mozgová obrna, diabetes mellitus a syndróm ADHD.

Zámerom programu je umožniť integráciu handicapovaným deťom a mládeži medzi deti zdravé. Vytvoriť pre deti prítťažlivé prostredie zamerané na prácu s hlinou respektíve iným materiálom, ktoré neznamena pre nich len radosť z tvorivej činnosti, ale zároveň aj rehabilitáciu jemnej motoriky rúk. Cieľom programu nie je vytváranie umeleckých diel, ale rozvíjanie vlastnej fantázie, tvorivosti, spontánneho prejavu, kooperácie a komunikácie v skupine i zlepšenie schopnosti sústrediť sa na rôzne pracovné činnosti.

Obrázok 2,3 : Vestibul KcA

Zdroj: archív autorky

4.3 Charakteristika stimulačného programu pre deti so zdravotným postihnutím

Program „Aj my máme šikovné pršteký“ obsahuje 12 lekcií, ktoré vychádzajú z techník arteterapie. Techniky boli vybrané s ohľadom na vek a diagnózu detí. Inšpiráciu k tvorbe programu som čerpala z literatúry, z môjho štúdia na Strednej priemyselnej škole v Trenčíne (Stredná umelecká škola) i z vlastnej skúsenosti z dobrovoľníckej práce ako Mladý filantrop a z práce v KcA.

V rámci programu sme využili priamy terapeutický účinok prežívania vlastnej činnosti každého dieťaťa, bez toho, aby sme objasňovali, slovné interpretovali, potvrdzovali alebo prehodnocovali to, čo dieťa vytvorilo.

Nakoľko sa jedná o záujmovú činnosť, ktorá má za cieľ zmysluplné využitie voľného času dieťaťa, snažili sme sa nenásilnou formou naplňať obecné ciele psychoterapie, ako je: obnova zdravia (rozvíjanie jemnej motoriky, tréning udržania pozornosti), správne poznávanie a hodnotenie skutočnosti (učenie sa komunikovať v skupine, dávať spätnú väzbu sebe i ostatným), citová vyrovnanosť (práca v skupine, kde je pokojná a kamarátska atmosféra, pocity spolupatričnosti, úspechu, práca bez stresu a bez strachu z výsmechu), výkonnosť odpovedajúca skutočným možnostiam každého dieťaťa (s ohľadom

na jeho diagnózu), spoločenská prispôsobivosť (práca v skupine, rozvoj komunikácie a kooperácie, začlenenie sa do kolektívu, zážitok pozitívnej spätnej väzby, posilnenie sebavedomia), s ohľadom na fakt, že v detskom veku sa všetky tieto funkcie rozvíjajú v závislosti na zretí organizmu a na socializačnej skúsenosti dieťaťa.

Vybrané techniky hravou formou aktivujú jemnú motoriku, grafomotoriku i kresbový prejav. Náročnejšie techniky viacej akcentujú cielený pohyb, presnosť i sústredenie. Deti sú vedené tak, aby sa im nejednalo primárne o výsledný produkt, ale aby mali pozitívny prežitok z tvorby samotnej. Cieľom je samotný proces realizácie diela.

Na jednotlivých stretnutiach sa pracovalo skupinovo. Išlo o polouzatvorenú skupinu, v rovnakom prostredí – keramická dielňa. Činnosť arteterapeutický prístup k deťom charakterizujú nedirektívne prvky s cieľom predísť negativistickým a opozičným prejavom. Vedúca krúžku rešpektovala polohu tela detí pri činnosti a maximálne podporovala ich fantáziu pri spracovávaní témy. Zároveň deti motivovala a viedla ich k dobrovoľnej (nie povinnej) účasti na krúžku a k dokončovaniu činnosti.

Každé stretnutie programu malo svoju presnú štruktúru: privítanie a edukácia k téme v kruhu, vlastná tvorba, krátka záverečná reflexia vedúceho smerom k deťom a spätná väzba od detí smerom k vedúcej krúžku. Všetko prebiehalo za dodržiavania pravidiel správania sa v skupine.

4.4 Stimulačný program „Aj my máme šikovné pršteky“

Každé stretnutie začína privítaním sa, veci sú pripravené, deti si posadajú a každý ostatným stručne povie ako sa mal, čo sa mu podarilo, ale i to čo sa nepodarilo vrátane vedúcej krúžku, ktorá potom deti zoznámi s činnosťou, ktorej sa budú venovať.

Na prvom stretnutí bola zaradená zoznamovacia technika Menovky, aby sa deti nenásilnou formou spoznali. Potom si spoločne s vedúcou krúžku vytvorili pravidlá, ktoré budú dodržiavať v svojej skupine.

Pravidlá našej triedy:

1. Sme priatelia
2. Pomáhame si
3. Používame čarovné slová
4. Každý má právo vyjadriť svoj názor
5. Rozpráva vždy iba jeden
6. Usilujeme sa o čo najlepší výkon
7. Používame sebaocenenie a oceňovanie iných
8. Robíme len to, čo chceme, aby iní robili nám.

Pravidlá našej triedy boli zavesené v keramickej dielni tak, aby ich deti mali stále na očiach.

Menovky:

Priebeh činnosti: Vystrihnúť si deti mohli obdĺžnik prípadne iný tvar menovky. Na výber bol biely alebo farebný papier. Každý si mohol ozdobiť menovku ako a čím chcel, napísať si na ňu také meno, ako chceli aby ich ostatný volali. Nakoniec si každý menovku zavesil pomocou zapínacieho špendlíka na tričko.

Pomôcky: Farebný papier, nožnice, vykrajovače papiera, lepidlo, zapínací špendlík.

1. Téma: Servítková technika

Priebeh činnosti: Deťom sme rozdali fľaše a acrylovú farbu, ktorou si natreli fľašku. Po jej zaschnutí na ňu začali lepíť lakom obrázky vystrihnuté zo servítky, ktoré si predtým pripravili. Servítky sme obstrihli do požadovaného tvaru a zbavili zvyšných vrstiev. Po zaschnutí sme fľašu pretreli lodným lakom, ktorý zabráni olupovaniu obrázkov.

Čas: 120 minút

Pomôcky: Fľaša, acrylová farba, servítky, lodný lak, nožnice, štetce.

Obrázok 4.: Servítková technika

Zdroj: archív autorky

2. Téma: Brmbolce ako rybičky

Priebeh činnosti: Deťom sme vystrihli 2 krúžky z kartónu rôznej veľkosti a rozдали im vlnu, z ktorou potom obmotávali koliesko, až kým ho nezaplnili. Potom si koliesko rozstrihli a v strede zviazali, aby sa brmbolec nerozlepil. Nakoniec sme na rybky nalepili lepiacou pištoľou plutvičky ktoré sme si vystrihli z farebného papiera a kamienky miesto očí.

Čas: 120 minút

Pomôcky: Kartón, farebný papier, vlna, nožnice, lepiaca pištoľ, dekoračné kamienky.

Obrázok 5.: Výroba rybičiek

Obrázok 6.: Hotový výrobok - Lukáš

Zdroj: archív autorky

3. Téma: Vysypávanie pieskom (vtáčiky)

Priebeh činnosti: Deťom sme rozdali kartón na ktorý si nakreslili obrys vtáčika podľa svojho výberu. Boli urobené aj šablóny pre deti, ktoré nevedia dobre kresliť. Potom si vtáčikov natreli lepidlom a vysypávali pieskom pri ktorom si sami zvolili farbu. Po zaschnutí sme vtáčikov vyrezali.

Pomôcky: Kartón, ceruzka, štetce, nožnice, orezávač, farebný piesok.

Čas: 120 minút

Obrázok 7,8.: Výroba vtáčikov

Zdroj: archív autorky

4. Téma: Textilné koráliky

Priebeh činnosti: Deťom sme rozdali látky ktoré boli vhodné na strihanie a zošívanie. Nastrihali si asi 10 cm hrubé a asi 50 cm dlhé pásy ktoré sme potom z rubovej strany prešili. Vyvrátili sme ich na líce a zatiaľ si deti spravili guľky z novinového papiera ktoré sme napchávali do tunelov z látky. Jednotlivé koráliky boli od seba oddeľované niťou.

Čas: 120 minút

Pomôcky: Látka, šijací stroj, nite, novinový papier, nožnice.

Obrázok 9.: Výroba látkových korálikov

Zdroj: archív autorky

5. Téma: Bábiky (panáčik Kofoláčik)

Priebeh činnosti: Deťom sme rozdali vopred pripravené drôtky, ktoré sme zohli na polovičku a zviazali špagátikom. Pokrčili sme kúsok baliaceho papiera (novín) do gule a priložili sme k špagátiku a začali sme obmotávať až dovtedy kým sme noviny celkom nezakryli. Behom motania sme museli dobre zaťahovať aby sa nám špagátiky neodchlípovali. Keď sme domotali hlavičku špagátik sme zastrčili aby sa nám hlavička nerozmotala. Keď už sme mali pripravenú takúto "chobotničku" oddelili sme si 2 drôtky ktoré nám neskôr poslúžia ako ruky. Na zvyšné 2 sme začali namotávať vlnu ako telíčko. Keď bolo telíčko dosť tlsté mohli sme uviazať ďalšiu bavlnku a motať ako šatôčky. Ručičky sme si skrátili na požadovanú dĺžku a tiež sme ich obmotali vlnou. Takéhoto kofoláčika sme s deťmi ozdobili podľa ich vlastnej fantázie. Očká a iné predmety sme prilepili tavnou pištoľou.

Čas: 120 minút

Pomôcky: Noviny, špagát alebo rôznofarebná vlna, drôty, kombinačky, koráliky, tavná pištoľ, nožnice.

Obrázok 10.: Výroba panáčika Kofoláčika - Lukáš

Zdroj: archív autorky

6. Téma: Koláž - Slnko

Priebeh činnosti: Deťom sme pripravili z tvrdého kartónu obrys slnka. Deti si fixkami nakreslili oči a nos a začali vyplňať obrázky farebným papierom alebo kúskami látok.

Čas: 120 minút

Pomôcky: Kartón, orezávač, ceruzka, fixy, lepidlo, látky, farebný papier, krepový papier.

Obrázok 11.: Výroba koláže - Slnko

Zdroj: archív autorky

7. Téma: Lepené postup:

Priebeh činnosti: Deťom sme rozdali sklenené vázičky, ktoré si postupne oblepili maličkými kúskami papierovej pásky na maľovanie. Po oblepení vázičky si ju pretreli tuhým krémom na topánky hnedej farby. Čím je krém tmavší tým lepší je efekt. Nakoniec sme výrobok prelakovali lodným lakom a nechali zaschnúť. V prípade rámkov sme postupovali rovnako, ale na miesto vázičky dostali deti vyrezaný rámik z tvrdého kartónu.

Čas: 120 minút

Pomôcky: Maliarska lepiaca papierová páska, tuhý krém na topánky, nožnice, lodný lak, štetec, sklenená vázička, rámik z tvrdého kartónu.

Obrázok 12,13,14.: Výroba lepených rámkov a vázičiek

Zdroj: archív autorky

8. Téma: Maľovanie na šálky

Priebeh činnosti: Deťom sme rozdali už hotové šálky a farby na porcelán. Mohli si urobiť línie linkami alebo maľovať priamo na šálku farbou. Po namaľovaní sme šálky nechali uschnúť a potom sme ich vypálili v rúre, aby farba zaschla a nezošúchala sa.

Čas: 120 minút

Pomôcky: Šálky, štetce, farby na porcelán, linky na porcelán, rúra.

Obrázok 15.: Maľovanie hrnčekov

Zdroj: archív autorky

9.Téma: Okno do duše

Priebeh činnosti: Vyvaľkáme si asi pol centimetra hrubý plát hliny a položíme naň predpripravenú šablónu okna. Okno vykrojíme podľa šablóny. Po vyklopení okno prerežeme zvislo na polku, čím nám vzniknú okenice, ktoré prilepíme šlikrom. Musíme si pripraviť 2 guľôčky a valček na konci skosený. Do guľičiek urobíme otvor a napichneme na obidva konce valčeka. Týmto nám vznikne garniža ktorú šlikrom prilepíme nad okno. Na záclonku si nastriháme dva menšie čipkové alebo obvazové kúsky látky na záclonky a záclonku namočíme do šlikra. Záclonku naaranžujeme na okno. Nakoniec si naznačíme vzory okien, aké sa nám páčia, ihlou.

Čas: 120 minút

Pomôcky: Podložka, valček ,Ihla alebo špendlík, šablóna okna, ceruzka, šliker, zvyšky látok, nožnice.

Obrázok 16.: Práca s hlinou

Zdroj: archív autorky

10. Téma: Koláž (motýľ, ryba)

Priebeh činnosti: Vyrezali sme z tvrdého kartónu obrys slimáka, motýľa a ryby. Deti si začali vyplňať slimáka ryžou, bavlnkami, nastrihanými látkami a šošovicou. Nakoniec sme slimáka zalakovali. Rybu a motýľa sme robili rovnako len motýľa si robili dievčatá a rybu chalani.

Čas: 120 minút

Pomôcky: Kartón, orezávač, ceruzka, lepidlo, šošovica, ryža, lak, látky, bavlnky a vlna.

Obrázok 17,18.: Výroba koláže – ryba, motýľ

Zdroj: archív autorky

11. Téma: Šporkasky (pokladničky)

Priebeh činnosti: Deťom sme rozdali vypláchnuté plechovky od CARA (od kakaá) aj s uzáverom. Do uzáveru sme vyrezali dieru na mince asi vo veľkosti 2 euro. Potom sme nechali deti obliepať si plechovku dekoračnými predmetmi, látkami alebo omotávať vlnou.

Čas: 120 minút

Pomôcky: Plechovky od CARA, orezávač, nožnice, lepiaca pištoľ, vlna, dekoračné predmety a sušené ovocie.

Obrázok 19.: Výroba pokladničky

Zdroj: archív autorky

12. Téma: Batika

Priebeh činnosti: Deti si doniesli tričká, ktoré chceli ofarbiť. Nechali sme zovrieť vodu na asi 40 stupňov a nasypali sme do nej soľ a farbu. Zauzľovali sme tričká tak, aby nám vznikli požadované tvary. Nechali sme ich 20 minút variť a takto sme opakovali postup 4 krát podľa toho, akú farbu sme práve používali. Po ofarbení sme tričká ponorili do octovej vody pre ustálenie farieb.

Čas: 120 minút

Pomôcky: Hrnec, varecha, soľ, ocot, vedro, farba na textil (bordová, žltá, zelená, modrá), špagát, nožnice.

Obrázok 20.: Batikovanie

Zdroj: archív autorky

Predprázdninová rozlúčka

Každé z detí, vrátane sprievodcu, bol vedúcou krúžku pohostený ňou vlastnoručne upečeným koláčom. Atmosféra bola uvoľnená, plná radostného očakávania, čo prinesú veľké letné prázdniny a zároveň sprevádzaná i trochou smútku u tých, ktorí sa nemôžu zúčastniť letných tvorivých workshopov, ktoré povedie ich vedúca krúžku. Väčšina detí, ale bola na niektorý prázdninový deň nahlásená (vid'. rozpis PRÍLOHA C). Vôbec nemali strach, že tam budú spoločne s cudzími deťmi, ktorých nepoznajú a ktoré nemajú žiadny zdravotný problém.

Obrázok 21.: Rozlúčka - občerstvenie

Zdroj: archív autorky

4.5 Prípadová štúdia : LUKÁŠ

Anamnéza (rodinná a osobná anamnéza) – nie je dostupná.

Analýza súčasného stavu a problémov dieťaťa nie je dostupná.

Lukáš má 14 rokov. Vyrastá v náhradnej rodine. Kultúrne centrum Aktivity navštevuje druhý rok a vždy prichádza v sprievode náhradnej matky, s ktorou aj žije. Chlapec mal odklad školskej dochádzky, v súčasnosti navštevuje 8. ročník špeciálnej základnej školy. Okrem ľahkej mentálnej zaostalosti má stanovenú diagnózu ADHD, a depriváčny syndróm, užíva lieky na skľudnenie hyperaktívnych prejavov.

Navštevuje psychológa a na jeho odporúčanie v rámci terapie je chlapec prihlásený na keramický krúžok v Kultúrnom centre v Trenčíne (KCA), kde bol zaradený do stimulačného programu „Aj my máme šikovné pršteky“. Spočiatku sa uňho prejavoval viac menej nezáujem o predkladané činnosti, zapájal sa, ale nechcel pomáhať ostatným, bol zameraný len na svoju prácu, ale nikdy ju nedokončil. Všetko ostatné ho zaujímalo, vyrušovali ho podnety z okolia až tak, že prestal pracovať, potom sa však už nedokázal znova sústrediť. Pobehoval po miestnosti, komentoval činnosť ostatných a zasahoval im do práce.

Asi v polovici stimulačného programu „Aj my máme šikovné pršteky“ pri téme Koláž, kde sa pracovalo s látkami a lepiacimi papierikmi sa jeho prístup k činnosti zmenil. Prispelo k tomu iste aj to, že sa pracovalo v skupine.

V druhej časti stimulačného programu sa oveľa ochotnejšie zapájal do činnosti. Keď sa niekomu nedarilo, ochotne pomohol kamarátom v skupine, keď ho požiadali. Katke, ktorá má veľmi narušenú jemnú motoriku, pomáhal aj sám od seba, dokonca bez vyzvania aj vedúcej krúžku, čo bolo treba.

Okrem zlepšenia prístupu k druhým deťom, sa mierne zlepšila aj jeho koncentrácia, dokázal aspoň dokončiť svoj výrobok. Žiaľ, naďalej podliehal meteosenzitívnym vplyvom. Možno však skonštatovať, že ustalo pobežovanie po miestnosti a zasahovanie ostatným do práce.

4.6 Diskusia

Za rok spoločnej práce sa u všetkých detí zvýšilo sebavedomie, zmena bola badať i na ich sprievode a ich správaníu sa k dieťaťu. Keď sa na jeseň 2010 krúžok začína, deti boli ustrašené, spomalené a neverili si, čo dávali najavo tým, že to nedokážu, že by chceli robiť niečo ľahšie apod. Rodičia a sprievodcovia mali k deťom príliš starostlivý spôsob správania, mali obavu nechať dieťa na krúžku robiť zadanú úlohu samostatne zo strachu, že sa to dieťaťu nepodarí a ostatné deti by sa mu smiali a neprijali by ho medzi seba. Často dieťa iba sedelo, pozeralo a rodič robil sám, občas dieťaťu niečo povedal, alebo dal niečo podržať a na záver seba a dieťa pochválil, ako sa im to podarilo a dieťaťu hovoril aké je šikovné.

To po mesiaci pomaly ustalo, nakoľko atmosféra v krúžku bola kamarátska, pre dieťa neohrozujúca, deti sa pod vedením vedúcej krúžku naučili jeden druhému pomáhať, riadili sa pravidlami v skupine, ktoré si schválili na začiatku školského roka.

Rodičia a sprievodcovia prestali chodiť, pretože sa presvedčili, že ich dieťaťu nič nehrozí, a keď si ho prídu po krúžku vyzdvihnúť, je usmiate, plné dojmov z novej činnosti a hrdé na to, čo samo vyrobilo.

Veľmi sa nám osvedčila prezentácia výrobkov pred skupinou, kedy sa práce neporovnávali, nehľadali sa nedostatky, ale vždy sa na každom výrobku našlo to, čo je krásne, podarené, čo sa nám páči. Deti postupne sami niekedy pripomenuli, čo sa im nepodarilo, alebo čo nestačili urobiť a čo si dorobia na budúce, hneď ako prídu a než začnú novú prácu.

Psychický stav detí si vedúca krúžku mapovala pomocou tváričiek s výrazom rôznych emócií. Každé dieťa si z kôpky tváričiek po skončení krúžku vybralo tú, ktorá vyjadrovala, ako sa práve cíti a na druhú stranu si ju podpísalo.

Táto forma spätnej väzby sa veľmi osvedčila, pretože nenútila deti niečo hovoriť a kaziť si dojem zo spoločnej činnosti, ale bez slov si vybrali, ako sa cítia odovzdali, rozlúčili sa so všetkými a utekali za svojimi rodičmi respektíve

sprievodcami a hneď rozprávali a ukazovali, čo robili. V prípade, že výrobok nebol dokončený, vypýtali si dovolenie ukázať ho rodičom priamo v keramickej dielni.

Deti si osvojili i určité návyky, na ktoré pred tým neboli zvyknuté:

- keď niečo neviem, alebo sa mi nedarí, poprosím kamarátov o pomoc a nebojím sa, že ma vysmejú, alebo že od vedúcej dostanem vynadané, že vyrušujem, za pomoc nezapudnem poďakovať,

- keď ma niekto poprosí o pomoc, nepoviem, že nemám čas, ale pomôžem ako viem,

- nehanbím sa za to, že mi niečo nejde, nezačnem sa vyhovárať, že je to ťažké, ale skúšam to (nie všetko a vždy sa mi musí podať, ale to neznamená, že som nešikovný), vždy sa usilujem o čo najlepší výkon,

- môžem povedať ostatným, čo sa mi páči i to, čo sa mi nepáči, ale nepresadzujem sa za každú cenu, počúvam i názor druhých,

- keď niekomu hovorím, čo sa mi nepáči, robím to tak, aby mu to neublížilo, aby sa necítil trápne, nikdy sa nikomu nevysmievame,

- keď sa pripravujeme na prácu, i v priebehu práce môžeme hovoriť, ale nie kričať, ani sa vzájomne prekrikovať,

- snažíme sa každého kamaráta na krúžku aspoň raz za stretnutie za niečo pochváliť,

- po skončení práce dáme najavo vedúcej krúžku, ako sme sa dnes cítili a vyberieme si k tomu tváričku,

- pred skončením krúžku spoločne upraceme veci a pomôcky, ktoré sme používali,

- keď odchádzame, nezabudneme sa rozlúčiť s ostatnými.

4.7 Záver, odporúčanie pre prax

Napriek tomu, že sa jednalo o veľmi rôznorodú skupinu detí vekovo i druhom postihnutia, vytvorila sa v skupine v priebehu školského roka atmosféra akceptácie, priateľstva, tolerancie, kooperácie. Deti si vzájomne pomáhali a vytvorili sa priateľstvá, ktoré pretrvali i v ďalšom školskom roku. Deti, ktoré boli kreatívnejšie, prinášali svoje nápady celému kolektívu.

Arteterapeutické techniky práce s deťmi v rámci voľno časových aktivít je žiaduce viacej využívať v práci s deťmi, a v prvom rade u zdravotne postihnutých detí a mládeže. Zlepšuje to ich integráciu medzi zdravé deti napríklad na letných táboroch, alebo im to dáva možnosť zúčastniť sa letných tvorivých workshopov, podobne ako i deťom, ktoré prešli stimulačným programom „Aj my máme šikovné pršteky“.

Zistili sme, že proces arteterapie stimuluje záujem detí so zdravotným postihnutím zapájať sa do tímovej práce vo voľnom čase v nami vytvorenom stimulačnom programe. Spočiatku boli problémy v komunikácii, ale v rámci skupinovej dynamiky vznikli priateľské vzťahy medzi deťmi, ktoré vyústili do záujmu o spoločný prázdninový workshop.

Naším hlavným cieľom bolo zistiť, ako arteterapia a jej techniky ovplyvňujú a stimulujú prejavy dieťaťa so zdravotným postihnutím pri práci v skupine v rámci voľno časovej aktivity v stimulačnom programe. Priblížili sme to na prípadovej štúdiu Lukáša, ktorý mal diagnózu ADHD, a deprivačný syndróm. Tým sa nám podarilo splniť aj dieľči cieľ, teda porovnali sme zistené fakty u sledovaného dieťaťa na počiatku a po aplikácii stimulačného programu.

Naše vytýčené tri aspekty k hodnoteniu a analýze stimulačného programu sa nám podarilo splniť nasledovne:

Ad 1: V procese arteterapie sa deti so zdravotným postihnutím upokojili v zmysle zníženia doterajších impulzívnych alebo hyperaktívnych prejavov.

Ad 2: Použité arteterapeutické techniky v rámci stimulačného programu pôsobili pozitívne na komunikáciu a kooperáciu detí v skupine.

Ad 3: Arteterapia mala pozitívny vplyv na emocionálne prejavy dieťaťa so zdravotným znevýhodnením v zmysle záujmu dieťaťa pre činnosť.

Deti, ktoré v priebehu školského roka boli zapojené v KCA do stimulačného programu „Aj my máme šikovné prstečky“ sa v priebehu letných prázdnin z vlastnej vôle zúčastnili minimálne jedného tvorivého workshopu spolu so zdravými deťmi, ktoré nepoznali.

Obrázok 22.: Letný prázdninový tvorivý workshop v KCA

Zdroj: archív autorky

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

ANTONOVÁ, B., KLAUDOVA, J., Najväčšia kniha nápadov 1. Kniha pre deti od 3 do 7 rokov. Bratislava: Computer Press, 2010, ISBN 978-80-251-2784-1

BLÁHA, V ., Voľný čas a sociální formování žáků základní školy v době mimo vyučování ., Praha: SPN, 1980, ISBN 80-223-1930-9

BUBELINI, J ., Prevencia kriminality ., Bratislava: Ministerstvo vnútra SR, Kancelária ministra vnútra, sekretariát Rady vlády SR pre prevenciu kriminality, 2002, 43 s.,

CAMPBELLOVÁ, J., Techniky arteterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi. Skupinové výtvarně – terapeutické činnosti pro děti i dospělé. Praha: Portál, 2000, Vyd. 2., 199 s., ISBN 80-7178-428-1

HÁJEK, B ., HOFBAUER, B ., PAVLÍKOVÁ, J ., Pedagogické ovlivňování volného času. Současné trendy ., Praha: Portál, 2008, ISBN 80-7367-473-1

HARTL, P. Psychologický slovník. 1. vyd. Praha : Vydal Jiří Budka, 1993. ISBN 80-90 15 49-0-5

KLUGEROVÁ, J., PRÁZOVÁ, I., VACÍNOVÁ, T. *Jak vypracovat bakalářskou, diplomovou, rigorózní a disertační práci.* 3. vyd. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2010. ISBN 978-80-7452-004-4

KOMINAREC, I ., Úvod do pedagogiky voľného času ., Prešov: Grafotlač, 2003

KOPÁČIKOVÁ, D: *Psychológ, učiteľ a žiak – partneri vo výchovno-vzdelávacom procese.* 1. vyd. Trenčín : Metodicko-pedagogické centrum v Trenčíne, 2007. ISBN 978-80-89319-00-8

KOPÁČIKOVÁ, D: *Úloha spätnej väzby pri rozvíjení osobnosti dieťa.* 1. vyd. CD, Trenčín : Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v Trenčíne pre CPPP a P v Trenčíne, 2008. ISBN 978-80-970072-5-6

KOVALIKOVÁ, S., OLSENOVÁ, K.: Vzdelávanie pre 21. storočie. Integrované tematické vyučovanie. Model. Bratislava: Faber, 1996.

KRATOCHVÍLOVÁ, E ., ONDREJKOVIČ P ., A KOL ., Analýza a prognóza rozvoja základného a stredného školstva v SR ., Bratislava: Ústav informácií a prognóz školstva, mládeže a telovýchovy , 1991

- KRATOCHVÍLOVÁ , E ., Pedagogika voľného času v súčasnosti a v perspektívach. In. Vychovávateľ , roč. 37, 1992, č.5, ISSN 0139-6919
- KRATOCHVÍLOVÁ, E ., Pedagogika voľného času. In. Pedagogická revue, roč. 48, 1996, č. 9-10 ., ISSN 1335-1982
- KRATOCHVÍLOVÁ , E ., Pedagogika voľného času., Trnava : TYPI UNIVERSITAS TYRNAVIENSIS, 2010, ISBN 978-80-8082-330-6
- LIEBMANN, M., Skupinová arteterapie. Nápady, témata a cvičení pro skupinovou výtvarnou práci. Praha: Portál, Vyd. 1., 280 s., ISBN 80-7178-864-3
- MASARIKOVÁ, A.: Osobnosť pedagóga voľného času. In: Vychovávateľ, roč. 37, máj 1992, č. 9.
- MASARIKOVÁ, A.: Vybrané kapitoly z pedagogiky voľného času. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Pedagogická fakulta, 2002, ISBN 80-968735-0-4
- Mezinárodní klasifikace nemocí. 10. revize. Duševní poruchy a poruchy chování. Popisy klinických příznaků a diagnostická vodítka. Zprávy č. 102, Psychiatrické centrum, Praha, 1992.*
- Mezinárodní klasifikace nemocí. 10. revize. Duševní poruchy a poruchy chování. Diagnostická kritéria pro výzkum. Zprávy č. 282, Psychiatrické centrum, Praha, 1996.*
- PRUCHA, J ., WALTEROVÁ, E ., MAREŠ. J ., Pedagogický slovník ., 6., aktualiz. a rozš. vyd., Praha: Portál , 2009 , ISBN 978- 80- 7367- 647- 6
- SPOUSTA,V. et. al., Teoretické základy výchovy ve volném čase. Úvod do studia pedagogiky volného času. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, 1994, ISBN 80-210-1007-X
- ŠATUROVÁ – SEPPOVÁ ,M., English – Slovak dictionary ., Bratislava: SPN, 1993, ISBN 80-85353-17-2
- ŠICKOVÁ-FABRICI, J. 2002. Základy arteterapie. Praha: Portál, 2002, 176 s., ISBN 80-7178-616-0
- ŠPAŇAR, J., HRABOVSKÁ, J., Latinsko - slovenský , slovensko – latinský slovník ., Bratislava: SPN, 1998 , 1222 strán, ISBN 80-0802-816-5
- ŠTVERÁK, V ., Stručné dejiny pedagogiky ., Praha: 1983

Dokumenty:

DEKLARÁCIA PRÁV DIEŤAŤA. Valné zhromaždenie OSN, 20. 11. 1959.

DOHOVOR O PRÁVACH DIEŤAŤA. Zbierka zákonov SR č. 104/1991, čiastka 22.

Dohovor o právach dieťaťa: 2007. Systém SPACE spoločnosti Inter Way, s.r.o. , stránky generuje redakčný systém Web JET spoločnosti Inter Way, s.r.o. ,

CHARTA výchovy pre voľný čas. Svetové združenie pre rekreáciu a voľný čas. 1993.

MILÉNIUM. Národný program výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na najbližších 15 až 20 rokov. The National Programme of Training and Education in the Slovak Republic for Forthcoming 15 – 20 Years. Bratislava: Ministerstvo školstva SR, Pedagogická fakulta UK, IRIS, 2002

Stratégia prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v Slovenskej republike na roky 2012-2015. www.rokovanie.sk

Zákon 245/2008 Z.z. z 22. mája 2008

<http://www.minv.sk/?co-je-prevencia-kriminality>

www.rokovanie.sk

www.kcactivity.sk

www.domka.sk

www.arteterapie.cz

www.terratherapeutica.sk

www.storkan.com

www.huptych.cz

www.artter.wz.cz

ZOZNAM OBRÁZKOV, TABULIEK A GRAFOV

- OBRÁZOK 1: KULTÚRNE CENTRUM AKTIVITY TRENČÍN
- OBRÁZOK 2: VESTIBUL KCA
- OBRÁZOK 3: VESTIBUL KCA
- OBRÁZOK 4: SERVÍTKOVÁ TECHNIKA
- OBRÁZOK 5: VÝROBA RYBIČIEK
- OBRÁZOK 6: HOTOVÝ VÝROBOK - LUKÁŠ
- OBRÁZOK 7: VÝROBA VTÁČIKOV
- OBRÁZOK 8: VÝROBA VTÁČIKOV
- OBRÁZOK 9: VÝROBA LÁTKOVÝCH KORÁLIKOV
- OBRÁZOK 10: VÝROBA PANÁČIKA KOFOLÁČIKA
- OBRÁZOK 11: VÝROBA KOLÁŽE - SLNKO
- OBRÁZOK 12: VÝROBA LEPENÝCH RÁMIKOV
- OBRÁZOK 13: VÝROBA LEPENÝCH VÁZIČIEK
- OBRÁZOK 14: VÝROBA LEPENÝCH VÁZIČIEK
- OBRÁZOK 15: MAĽOVANIE HRNČEKOV
- OBRÁZOK 16: PRÁCA S HLINOU
- OBRÁZOK 17: VÝROBA KOLÁŽE - RYBA
- OBRÁZOK 18: VÝROBA KOLÁŽE - MOTÝL
- OBRÁZOK 19: VÝROBA POKLADNIČKY
- OBRÁZOK 20: BATIKOVANIE
- OBRÁZOK 21: ROZLÚČKA - OBČERSTVENIE
- OBRÁZOK 22: LETNÝ PRÁZDNINOVÝ TVORIVÝ WORKSHOP V KCA

Zoznam tabuliek

- TABUĽKA 1: VYBRANÉ OBČIANSKE ZDRUŽENIA PRACUJÚCE I S HENDIKEPOVANÝMI DEŤMI A MLÁDEŽOU V SR**

2. ZOZNAM PRÍLOH

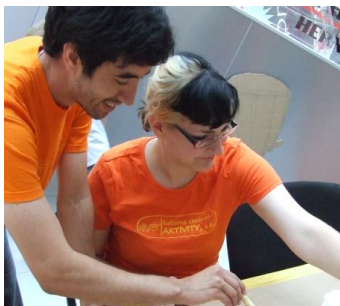
PRÍLOHA A – NAŠI DOBROVOENÍCI.....	I
PRÍLOHA B – SERVÍTKOVÁ TECHNIKA.....	II
PRÍLOHA C – POZVÁNKA NA LETNÉ TVORIVÉ WORKSHOPY V KCA TRENČÍN.....	III

PRÍLOHA A - NAŠI DOBROVOĽNÍCI

Chceli by sme sa poďakovať všetkým dobrovoľníkom a sympatizantom, ktorí nám pomohli pri príprave a samotnej realizácii projektov v Kultúrnom centre Aktivity, o.z.

Igor Kuličenko

Bc. Dagmar Kopáčiková

Katka Kopáčiková

Zdroj: <http://www.kcaktivity.sk/sk/nasi-dobrovolnici.html>

PRÍLOHA B – SERVÍTKOVÁ TECHNIKA

Servítková technika

akrylové farby

štetce, paleta, hubka na riad

bielu akrylovú farbu (môžeme použiť aj biely latex), PamLak,

servítka, nožnice

Zdroj: archív autorka

II.

PRÍLOHA C – POZVÁNKA NA LETNÉ TVORIVÉ WORKSHOPY V KCA
TRENČÍN

Letné tvorivé workshopy

- kreatívne dopoludnia pre deti, ktoré majú šikovné pršteky a nechce sa im sedieť doma. Vekové rozhranie : **6 - 14 rokov**.

Workshopy budú zamerané na rozvíjanie detskej fantázie a jemnej motoriky rúk. Spolu s animátorkou Dáškou (absolventky umeleckej školy) si spolu vyrobia rôzne výrobky z papiera, keramiky, prírodných materiálov; batikou a farbami si vyzdobia vlastné tričko a k tomu si skúsia pripraviť občerstvenie na rôzne príležitosti pre svojich kamarátov.

Termíny:

mesiac Júl: Utorok **5., 12., 19., 26. júl 2011**; Štvrtok **7., 14., 21., 28. júl 2011**

mesiac August: Utorok **2., 9., 16., 23. august 2011**; Štvrtok **4., 11., 18., 25. august 2011**

-vždy v čase od 9.00 do 12.00

Workshopy sú podporené vďaka projektu Rady Vlády Slovenskej republiky pre prevenciu kriminality. Symbolický poplatok **1 Euro / deň** pokrýva občerstvenie pre deti a pitný režim počas workshopu.

Viac informácií o workshope radi poskytneme na tel.č. **0908 210 940** alebo prostredníctvom mailu : [**info@kcactivity.sk**](mailto:info@kcactivity.sk)

Zdroj: <http://www.kcactivity.sk/letne-tvorive-workshopy.html>

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Meno autora: Bc. Dagmar Kopáčiková

Odbor: špeciálna pedagogika

Forma štúdia: magisterské kombinované

Názov práce: Pedagogika voľného času u detí so zdravotným postihnutím formou využitia metód arteterapie

Rok: 2012

Počet strán textu bez príloh:¹ 60

Celkový počet strán príloh:² 3

Počet titulov českej literatúry a prameňov: 12

Počet titulov zahraničnej literatúry a prameňov:21

Počet internetových zdrojov: 9

Vedúci práce: PaedDr. Kvetoslava Mojtová

¹ zahnuje počet stran od úvodu po záver práce (počet stran odborne literatury nepočítáme!)

² zahnuje celkový počet jednotlivých stran príloh